

Міністерство освіти і науки України
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Факультет філології, історії та політико-юридичних наук
Кафедра всесвітньої історії та міжнародних відносин

Середня освіта (Історія)
014.03 Середня освіта (Історія)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра
ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ В ШКІЛЬНОМУ
КУРСІ ІСТОРІЇ 10-11 КЛАСІВ

Чаленка Валентина Володимировича

Науковий керівник

Давиденко Юрій Миколайович

к.і.н., доцент кафедри всесвітньої історії та
міжнародних відносин

Рецензент: _____

_____

Рецензент: _____

_____

Допущено до захисту. Допущено до захисту

Завідувач кафедри _____ “ ___ ”

Ніжин 2024

АНОТАЦІЯ

У магістерській роботі досліджено особливості викладання історії Великої Британії ХХ-ХХІ століть у курсі всесвітньої історії для 10-11 класів закладів загальної середньої освіти України. Проаналізовано місце британської історії в шкільній програмі, виявлено проблеми її викладання та запропоновано шляхи вдосконалення навчального процесу.

Робота складається з чотирьох розділів. У першому розділі розглянуто роль Великої Британії у світовій історії та значення вивчення британського досвіду для розуміння глобальних історичних процесів. Другий розділ присвячено аналізу структури та змісту шкільної програми з всесвітньої історії для 10-11 класів. У третьому розділі досліджено проблеми висвітлення британської історії в підручниках та труднощі її вивчення учнями. Четвертий розділ містить методичні рекомендації щодо викладання, пропозиції інноваційних підходів та розробку додаткових матеріалів для поглибленого вивчення історії Великобританії.

Особливу увагу приділено актуалізації навчального матеріалу в контексті сучасних українсько-британських відносин та ролі Великої Британії у підтримці України під час російської агресії. Запропоновано комплекс інноваційних методів викладання з урахуванням реальних можливостей українських шкіл та викликів воєнного часу.

Ключові слова: історія Великої Британії, методика викладання історії, шкільна програма, інноваційні методи навчання, українсько-британські відносини.

ABSTRACT

This master's thesis explores the features of teaching the history of Great Britain in the 20th and 21st centuries within the world history course for 10th and 11th-grade students in Ukrainian general secondary education institutions. The research analyzes the place of British history in the school curriculum, identifies challenges in its teaching, and proposes ways to improve the educational process.

The work consists of four chapters. The first chapter examines the role of Great Britain in world history and the importance of studying British historical experience for understanding global historical processes. The second chapter is dedicated to analyzing the structure and content of the world history curriculum for 10th and 11th grades. The third chapter investigates the issues of presenting British history in textbooks and the difficulties students face in studying it. The fourth chapter contains methodological recommendations for teaching, suggestions for innovative approaches, and the development of additional materials for in-depth study of British history.

Special attention is given to updating the educational material in the context of contemporary Ukrainian-British relations and the role of Great Britain in supporting Ukraine during the Russian aggression. The thesis recommends a set of innovative teaching methods, taking into account the real capabilities of Ukrainian schools and the challenges of wartime.

Keywords: history of Great Britain, history teaching methodology, school curriculum, innovative learning methods, Ukrainian-British relations.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	5
ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИЧНА СПАДЩИНА ВЕЛИКОБРИТАНІЇ У КОНТЕКСТІ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ.....	10
1.1. Основні етапи та ключові події історії Великобританії.....	10
1.2. Роль Великобританії у світових історичних процесах.....	13
1.3. Значення вивчення британської історії для розуміння глобальних тенденцій.....	16
РОЗДІЛ 2. МІСЦЕ ІСТОРІЇ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ В ШКІЛЬНІЙ ПРОГРАМІ ТА ПІДРУЧНИКАХ.....	21
2.1. Особливості курсу всесвітньої історії в 10-11 класах.....	21
2.2. Аналіз підручників і програм: відображення історії Великобританії.....	24
2.3. Проблеми висвітлення матеріалів з історії Великобританії у шкільному курсі.....	37
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ В ШКОЛІ.....	43
3.1. Методичні рекомендації щодо підвищення ефективності навчання.....	43
3.2. Інноваційні підходи до вивчення історії Великобританії.....	47
3.3. Розробка додаткових матеріалів і ресурсів для поглибленого навчання.....	61
ВИСНОВКИ.....	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	70
ДОДАТКИ.....	75

ПЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

BBC - British Broadcasting Corporation (Британська телерадіомовна корпорація)

COVID-19 - коронавірусна хвороба 2019 року (Corona Virus Disease 2019)

ЄС - Європейський Союз

ЗМІ - Засоби масової інформації

МОН - Міністерство освіти і науки України

НАТО - Організація Північноатлантичного договору

ООН - Організація Об'єднаних Націй

СРСР - Союз Радянських Соціалістичних Республік

США - Сполучені Штати Америки

ШІ - Штучний інтелект

NHS - National Health Service (Національна служба охорони здоров'я Великої Британії)

QR-код - Quick Response Code (код швидкого реагування)

VR - Virtual Reality (віртуальна реальність)

3D - Three-dimensional (тривимірний)

ВСТУП

Актуальність дослідження. Вивчення історії Великої Британії в шкільному курсі всесвітньої історії 10-11 класів визначається сучасним контекстом українсько-британських відносин та необхідністю вдосконалення історичної освіти в Україні.

В умовах російської агресії Велика Британія стала одним із ключових стратегічних партнерів України, надаючи масштабну військову, економічну та дипломатичну підтримку. Це актуалізує потребу глибшого розуміння українськими школярами історії цієї країни, її ролі у світових процесах та механізмів формування сучасної системи міжнародних відносин.

Досвід трансформації Великої Британії від колоніальної імперії до сучасної демократичної держави має важливе значення для розуміння процесів державотворення та демократизації. Вивчення британської моделі парламентаризму, правової системи та соціальних реформ створює підґрунтя для усвідомлення учнями механізмів розвитку демократичного суспільства.

В контексті європейської інтеграції України особливої актуальності набуває вивчення досвіду Великої Британії у відносинах з Європейським Союзом, включаючи процес Брекзиту. Це дозволяє краще розуміти складність та багатовимірність сучасних міжнародних відносин.

Існує нагальна потреба в оновленні методичних підходів до викладання британської історії з урахуванням сучасних освітніх технологій та викликів дистанційного навчання в умовах воєнного стану. Аналіз підручників та навчальних програм виявляє необхідність більш збалансованого висвітлення різних аспектів британської історії, особливо її соціально-культурної складової та сучасних українсько-британських відносин.

Отже, дослідження проблем викладання історії Великої Британії в українській школі та розробка рекомендацій щодо його вдосконалення є актуальним завданням сучасної педагогічної науки, що має важливе практичне значення для підвищення якості історичної освіти в Україні.

Мета магістерської полягає у комплексному аналізі стану викладання історії Великої Британії в курсі всесвітньої історії для 10-11 класів та розробці практичних рекомендацій щодо його вдосконалення з урахуванням сучасних освітніх потреб та викликів.

Завдання дослідження:

- Проаналізувати місце та роль історії Великої Британії у шкільному курсі всесвітньої історії.
- Дослідити зміст та структуру навчальних програм і підручників щодо висвітлення британської історії.
- Виявити основні проблеми у викладанні історії Великої Британії в українській школі.
- Розробити методичні рекомендації щодо вдосконалення викладання британської історії.
- Запропонувати інноваційні підходи та додаткові матеріали для поглибленого вивчення історії Великої Британії.

Об'єкт дослідження: система викладання історії Великої Британії ХХ-ХХІ століть у шкільному курсі всесвітньої історії.

Предмет дослідження: методичні особливості та проблеми викладання історії Великої Британії в курсі всесвітньої історії для 10-11 класів та шляхи їх вдосконалення.

Методологічна основа дослідження. Базується на принципах науковості, об'єктивності, системності та історизму. У роботі використано системно-структурний метод для аналізу навчальних програм та підручників із всесвітньої історії, порівняльний метод для зіставлення підходів різних авторів до висвітлення британської історії, статистичний метод для кількісного аналізу представлення матеріалу про Велику Британію в підручниках, проблемно-хронологічний метод для дослідження розвитку методики викладання британської історії, метод педагогічного спостереження для виявлення труднощів у вивченні британської історії учнями, а також метод моделювання для розробки методичних рекомендацій і навчальних матеріалів.

Дослідження спирається на сучасні досягнення педагогічної науки, методики викладання історії та інноваційні освітні технології.

Теоретичне значення. Полягає у систематизації та узагальненні підходів до викладання історії Великої Британії в шкільному курсі всесвітньої історії; виявленні та теоретичному обґрунтуванні основних проблем у висвітленні британської історії в українських підручниках; розробці теоретичних засад удосконалення методики викладання історії Великої Британії з урахуванням сучасних освітніх потреб; обґрунтуванні критеріїв відбору та структурування навчального матеріалу з історії Великої Британії для учнів старших класів; розвитку теоретичних положень щодо впровадження інноваційних методів навчання у викладання британської історії.

Практичне значення. Розробка методичних рекомендацій щодо викладання історії Великої Британії в умовах обмеженого навчального часу; створення навчально-методичних матеріалів для поглибленого вивчення британської історії; впровадження інноваційних підходів, зокрема мультимедійних презентацій, віртуальних екскурсій, проєктного навчання та гейміфікації; розробка практичних завдань різного рівня складності та критеріїв оцінювання учнів; адаптація викладання до умов дистанційного навчання під час воєнного стану. Матеріали можуть бути використані вчителями історії, під час розробки навчальних програм і створення підручників.

Наукова новизна. Вперше здійснено комплексний аналіз викладання історії Великої Британії в сучасній українській школі та розроблено цілісну методику з урахуванням дистанційного навчання і воєнного стану. Удосконалено критерії відбору та структурування матеріалу, а також інтеграцію британської історії в курс всесвітньої історії. Розвинуто методи впровадження інноваційних технологій та адаптації матеріалів до різних форм навчання і технічних можливостей шкіл.

Джерельна база дослідження. До навчальної літератури належать підручники з всесвітньої історії для 10-11 класів (2018-2019 рр.) авторів Ладиченка Т.В., Полянського П., Сорочинської Н.М., Гісема О.О. та Щупака І.Я. Нормативні документи включають навчальну програму з всесвітньої історії для 10-11 класів і методичні рекомендації МОН щодо викладання історії в умовах воєнного стану. Наукова література охоплює монографії, посібники з історії Великої Британії, статті з методики викладання історії та історичної освіти. Електронні ресурси представлені освітніми порталами, методичними матеріалами для вчителів і цифровими ресурсами. Така джерельна база забезпечує комплексний підхід до вивчення проблем викладання історії Великої Британії в школі.

Апробація магістерської роботи складається з однієї опублікованої статі:

1. Чаленко Валентин. Дослідження викладання історії Великобританії у навчальних програмах та підручниках в шкільному курсі для 10-11 класів // Вісник студентського наукового товариства: збірник наукових праць студентів. 2024. №30.

Автор взяв участь у таких конференціях:

1. Чаленко В. Участь у Всеукраїнській студентській науковій конференції «Україна на ментальній карті Європи: історичний досвід, сьогодення, перспективи». Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара. Проєкт ЄС ERASMUS+ Jean Monnet «Європейський мультикультуралізм як досвід та шлях до європейської інтеграції України». Дніпро, 2–3 травня 2024 р.

Структура та обсяг дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури (43 найменування) і додатків. Загальний обсяг дослідження становить 81 сторінок, основний зміст викладено на 62 сторінках. Робота містить 3 таблиці та 4 діаграми.

РОЗДІЛ 1. ІСТОРИЧНА СПАДЩИНА ВЕЛИКОБРИТАНІЇ У КОНТЕКСТІ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРИЇ

1.1. Основні етапи та ключові події історії Великобританії

В контексті вивчення історії Великої Британії в шкільному курсі 10-11 класів особлива увага приділяється подіям ХХ-ХХІ століть, оскільки саме цей період найбільше вплинув на формування сучасного світового порядку та є ключовим для розуміння сьогоднішніх міжнародних відносин. Проте для глибшого осмислення процесів новітньої історії важливо розуміти й попередній історичний розвиток країни, який заклав підвалини її могутності та впливу.

Історичний розвиток Великої Британії відображає еволюцію від племінних поселень до провідної світової держави. Археологічні свідчення, що сягають 800 000 років, включаючи Стоунхендж, римську спадщину та англосаксонський період, заклали фундамент британської державності. Середньовічні події, зокрема прийняття Великої Хартії Вольностей у 1215 році та численні династичні війни, сформували основи сучасного парламентаризму та правової системи країни[3, с.25].

Період правління династій Тюдорів і Стюартів, англійська революція XVII століття та становлення конституційної монархії створили політичний фундамент, на якому базується сучасна британська демократія. Ці етапи були визначальними для розвитку демократії, права та парламентаризму[24], які сьгодні є невід'ємними складовими британської держави. Промислова революція XVIII-XIX століть та Вікторіанська доба перетворили Велику Британію на світову імперію, наслідки чого відчутні й у сучасних міжнародних відносинах. Цей період характеризується швидким економічним зростанням, технічними інноваціями та колоніальним розширенням, що забезпечило Британії статус глобальної наддержави[4, с.150].

XX століття позначилося кардинальними змінами в історії Британії. Перша світова війна змінила суспільство через масові втрати молодого покоління, що призвело до соціальних реформ та зміцнення руху за права жінок. Надання виборчого права жінкам у 1918 році та початок деколонізації ознаменували нову епоху, в якій Велика Британія поступово відмовляється від колоніальної імперії, трансформуючись у Співдружність Націй[42]. Міжвоєнний період характеризувався економічною кризою 1929-1933 років, активізацією робітничого руху та конституційною кризою 1936 року через зречення Едварда VIII, що продемонструвало гнучкість британської політичної системи[5, с.147]

Друга світова війна випробувала національну стійкість британців. Лідерство Уїнстона Черчилля, битва за Британію та участь в антигітлерівській коаліції зміцнили позиції країни на світовій арені. Війна сприяла розвитку національної єдності та патріотизму. Післявоєнні реформи включали впровадження системи соціального забезпечення, націоналізацію ключових галузей промисловості та трансформацію колоніальної імперії у Співдружність Націй, що стало кроком до більш рівноправних міжнародних відносин[6, с.179].

Період тетчеризму, який тривав з 1979 по 1990 роки під керівництвом прем'єр-міністра Маргарет Тетчер, позначився радикальними економічними реформами. Ліквідація монополій, дерегулювання фінансового сектору, приватизація державних підприємств та зменшення ролі держави в економіці трансформували британське суспільство та економіку. Ці реформи мали значний вплив на соціальну структуру країни, сприяючи зростанню нерівності доходів, але водночас стимулювали економічне зростання та інновації.

Ера "нових лейбористів" під керівництвом Тоні Блера мала на меті модернізацію Лейбористської партії та адаптацію її до нових економічних і соціальних умов. Військові кампанії в Іраку та Афганістані, а також фінансова криза 2008 року суттєво вплинули на глобальні позиції Великої Британії.

Криза викрила вразливість економіки та викликала необхідність перегляду фінансової політики та соціальних програм[20].

Шотландський референдум 2014 року та Брекзит (2016-2020) виявили глибокі внутрішньополітичні виклики сучасної Британії. Референдум щодо незалежності Шотландії підняв питання національної ідентичності та територіальної цілісності країни, тоді як Брекзит став ключовою подією, яка перетворила економічні, політичні та соціальні аспекти життя Великої Британії, впливаючи на її відносини з Європейським Союзом та іншими світовими партнерами[8, с.369].

Зміна монарха після смерті королеви Єлизавети II у 2022 році символічно завершила цілу епоху британської історії. Сучасна Велика Британія стикається з низкою викликів, серед яких пошук нової ролі після виходу з ЄС, збереження єдності Королівства, економічна конкуренція в глобалізованому світі, міграційні процеси та питання мультикультуралізму. Особливо актуальними є українсько-британські відносини у контексті протидії російській агресії, яка вплинула на геополітичну позицію Великої Британії та її роль у міжнародних організаціях, таких як НАТО та ООН[10, с.410].

Вивчення історії Великої Британії в шкільному курсі 10-11 класів дозволяє зрозуміти глибинні процеси формування сучасного світового порядку. Хоча основна увага приділяється подіям XX-XXI століть, розуміння попередніх етапів розвитку країни є необхідним для усвідомлення процесів, які визначають її сучасний стан та перспективи розвитку. Історичний досвід Великої Британії демонструє, як традиції та інновації, консерватизм та реформи можуть поєднуватися для забезпечення стабільного розвитку держави в умовах постійних глобальних викликів.

Крім того, актуалізація навчальної програми з урахуванням сучасних подій, таких як українсько-британські відносини та протидія російській агресії, сприятиме більш комплексному та сучасному розумінню ролі Великої Британії у глобальних політичних та соціально-економічних процесах. Це

дозволить учням не лише засвоювати історичні знання, але й розвивати критичне мислення та аналіз сучасних подій у світовому контексті.

1.2 Роль Великобританії у світових історичних процесах

У шкільному курсі історії XX-XXI століть особлива увага приділяється трансформації Великої Британії від колоніальної імперії до впливової демократичної держави. Багатовіковий політичний, економічний та культурний розвиток країни забезпечив її провідну роль у сучасному світовому устрої[38].

Політична вага Британії у новітній історії проявилась через формування післявоєнного світового устрою. Як держава-переможниця у Другій світовій війні, вона стала ключовим архітектором міжнародних інституцій, отримавши постійне членство в Раді Безпеки ООН. Особливі відносини зі США, членство в НАТО та участь у європейській інтеграції закріпили її статус впливового глобального актора. Крім того, Британія активно брала участь у створенні Міжнародного валютного фонду (МВФ) та Світового банку, що ще більше підкріпило її вплив у світовій економіці[1, с.10].

Перетворення колоніальної імперії на Співдружність Націй стало унікальним історичним процесом, що зберіг зв'язки з колишніми колоніями та створив платформу для міжнародної співпраці. Сучасна Співдружність, що об'єднує 56 держав, демонструє успішну адаптацію британського впливу до нових глобальних реалій через співробітництво на основі спільних цінностей та історичної спадщини. Це співробітництво включає спільні ініціативи у сферах освіти, культури, економіки та безпеки, сприяючи стабільності та розвитку членів Співдружності.

Економічний вплив Британії сконцентрувався у фінансовому секторі, де Лондонське Сіті зберігає статус провідного світового фінансового центру. Країна демонструє лідерство у розвитку інноваційних технологій, цифрової економіки та екологічної енергетики, встановлюючи стандарти

корпоративного управління та міжнародного бізнесу. Важливим аспектом є також високий рівень підприємницької діяльності та сприятливий клімат для стартапів, що робить Лондон майданчиком для численних технологічних компаній та інвесторів[23].

Культурний вплив Британії посилюється через домінування англійської мови у міжнародному спілкуванні, бізнесі та науці. Британська попкультура формує глобальні тренди, а освітня система, представлена елітними університетами Оксфорда та Кембриджа, залишається зразком академічної якості. BBC, як провідне світове медіа, встановлює стандарти сучасної журналістики, забезпечуючи глобальну аудиторію об'єктивною та якісною інформацією. Крім того, британська література, музика, театр та кіно мають значний вплив на світову культуру, сприяючи обміну ідеями та культурними цінностями між народами[25].

Науково-технологічні досягнення Британії XX-XXI століть охоплюють фундаментальні відкриття: від структури ДНК до створення Всесвітньої павутини. Британські науковці зберігають лідерство у розвитку штучного інтелекту, біотехнологій, медицини та космічних досліджень, підтверджуючи статус країни як провідного інноваційного центру.

Особливого значення набуває роль Великої Британії у протидії глобальним викликам XXI століття. Країна є активним учасником міжнародних зусиль у боротьбі зі зміною клімату, тероризмом, кіберзагрозами та пандеміями. Британська дипломатія відіграє важливу роль у врегулюванні міжнародних конфліктів та підтримці демократичних процесів у світі. Наприклад, участь Британії у переговорах щодо Паризької угоди з клімату та її активна роль у створенні та підтримці міжнародних програм вакцинації під час пандемії COVID-19 демонструють її відповідальність та лідерство у розв'язанні глобальних проблем.

Для України досвід Великої Британії має особливе значення в контексті протидії російській агресії, реформування державних інституцій та європейської інтеграції. Британсько-українське стратегічне партнерство

демонструє важливість міжнародної солідарності у захисті демократичних цінностей та територіальної цілісності держав. Британська підтримка, як військова, так і економічна, сприяє зміцненню обороноздатності України та реформуванню її інституцій, що є ключовими елементами для інтеграції в європейські структури.

Після Брекзиту Британія розвиває нову глобальну стратегію, посилюючи свої міжнародні позиції через двосторонні відносини та участь у розв'язанні світових проблем. Концепція "Глобальної Британії" окреслює активну роль держави у формуванні міжнародного порядку XXI століття, спираючись на економічну міць, технологічне лідерство та культурний вплив. Це включає ініціативи з розвитку зеленої енергетики, підтримку цифрової трансформації в інших країнах та сприяння глобальній освіті через програми обміну та співпраці з міжнародними університетами.

Історичний шлях Британії у XX-XXI століттях відображає виняткову здатність до адаптації при збереженні глобального впливу. Еволюція від імперії до сучасної демократії, що базується на "м'якій силі" культурного та економічного впливу, демонструє ефективну модель збереження світового лідерства. Вивчення цього досвіду допомагає учням досягнути складності міжнародних відносин та роль провідних держав у формуванні сучасного світового устрою.

Крім того, Британія продовжує вносити внесок у розвиток міжнародного права та гуманітарних ініціатив[39]. Її участь у зусиллях щодо забезпечення прав людини, боротьби з голодом та підтримки освіти у найуразливіших регіонах світу підкреслює її позицію як відповідальної та гуманної сили на світовій арені. Це також сприяє формуванню позитивного образу країни та зміцненню її впливу у глобальних справах.

Загалом, історичний досвід Великої Британії у XXI столітті показує, як поєднання традиційних цінностей з інноваційними змінами може забезпечити стабільний розвиток та збереження лідерських позицій у світі. Це пропонує

цінні уроки для інших країн, які прагнуть зміцнити свій міжнародний вплив та ефективно реагувати на виклики сучасності.

1.3 Значення вивчення британської історії для розуміння глобальних тенденцій

Вивчення британської історії XX-XXI століть у старшій школі є ключовим для розуміння сучасних глобальних процесів. Аналіз розвитку Британії як провідної світової держави дозволяє учням досягнути ключові трансформації новітньої доби та механізми формування сучасного світового устрою.

Трансформація країни від колоніальної імперії до сучасної демократії є показовим прикладом адаптації до викликів модерної епохи. Поєднання монархічних традицій з демократичними інститутами, успішна деколонізація та формування Співдружності націй демонструють ефективні механізми політичної модернізації держави.

Економічні перетворення Британії у новітній період демонструють успішний перехід від індустріальної до постіндустріальної моделі. Розвиток фінансового сектору, зокрема Лондонського Сіті, впровадження інновацій та адаптація до глобалізації створюють показову модель економічної модернізації у сучасному світі.

Соціальні зміни є показовими для розуміння розвитку сучасного громадянського суспільства. Становлення системи соціального забезпечення, розв'язання питань мультикультуралізму та модернізація освіти демонструють ефективні підходи до подолання соціальних викликів глобалізованого світу.

Міжнародна діяльність Британії у новітній період є ключовою для розуміння сучасної системи міжнародних відносин. Її участь у світових війнах, роль у створенні ООН і НАТО, досвід європейської інтеграції та Брекзиту надають важливий матеріал для аналізу геополітичних процесів та розуміння механізмів протидії глобальним викликам[9, р.33].

Для українських школярів вивчення британської історії має особливе практичне значення. Досвід демократичної трансформації, механізми протидії авторитарним режимам, успішні реформи та міжнародна солідарність створюють важливе підґрунтя для розуміння сучасних процесів в Україні. Особливо актуальним є досвід Британії у протистоянні гібридним загрозам та захисті національних інтересів у глобалізованому світі.

Методологічне значення вивчення британської історії полягає у можливості аналізувати довготривалі історичні процеси, розуміти взаємозв'язок між внутрішньою та зовнішньою політикою, досліджувати механізми суспільних трансформацій. Це дозволяє розвивати в учнів аналітичні навички, критичне мислення та здатність працювати з історичними джерелами.

Вивчення культурного впливу Великої Британії у XX-XXI століттях демонструє механізми формування глобальної культури при збереженні національної ідентичності. Поширення англійської мови, вплив британської попкультури, розвиток освітніх традицій створюють важливий контекст для розуміння сучасних культурних процесів.

Науково-технологічний розвиток Британії у новітній період надає цінний матеріал для розуміння механізмів інноваційного розвитку. Досягнення британських учених у різних галузях науки, розвиток технологічних інновацій та їх вплив на суспільство демонструють взаємозв'язок між науковим прогресом та соціальними змінами[31].

Післявоєнний період британської історії заслуговує особливої уваги у шкільному курсі через фундаментальне переосмислення країною своєї глобальної ролі. Трансформація від імперії до сучасної демократії в умовах Холодної війни та економічних змін демонструє ефективні механізми адаптації традиційних держав до нових історичних викликів.

Еволюція британської політичної системи у новітній період відображає ефективність демократичного врядування через чергування консервативних та лейбористських урядів. Період прем'єрства Тетчер став показовим прикладом

впливу радикальних економічних реформ на трансформацію соціальної структури суспільства.

Досвід Великої Британії у розв'язання етнонаціональних проблем також має важливе значення для розуміння сучасних політичних процесів. Питання шотландського та північноірландського сепаратизму, пошук балансу між збереженням єдності королівства та задоволенням прагнень регіонів до більшої автономії створюють важливий прецедент розв'язання подібних проблем демократичним шляхом[11, р.35].

Вивчення економічних трансформацій Великої Британії у новітній період дозволяє зрозуміти механізми переходу від індустріальної до постіндустріальної економіки. Розвиток фінансового сектору, креативних індустрій, високотехнологічного виробництва демонструє можливі шляхи економічної модернізації та адаптації до викликів глобалізації.

Британський досвід у сфері освіти та науки також має велике значення для розуміння розвитку людського капіталу в сучасному світі. Поєднання традиційних освітніх інституцій з інноваційними підходами до навчання, розвиток науково-дослідчих центрів світового рівня створюють модель успішного розвитку інтелектуального потенціалу нації.

Особливе значення має вивчення ролі Великої Британії у формуванні сучасної системи міжнародної безпеки. Участь країни у НАТО, її роль у протидії міжнародному тероризму, внесок у розвиток механізмів колективної безпеки створюють важливий контекст для розуміння сучасних геополітичних процесів[43].

Досвід Брекзиту надає унікальний матеріал для аналізу складних процесів європейської інтеграції та дезінтеграції. Вивчення причин, перебігу та наслідків виходу Британії з ЄС дозволяє краще зрозуміти механізми прийняття стратегічних рішень у сучасному світі та їх вплив на міжнародні відносини.

Позиція Британії щодо російсько-української війни з 2022 року демонструє практичне втілення її демократичних цінностей та відданість

принципам міжнародного права. Як один з ключових союзників України, країна надає комплексну підтримку у військовій, економічній, гуманітарній та дипломатичній сферах, підтверджуючи свою роль впливового глобального актора у протидії агресії.

У 2024 році Британія надала Україні 12,8 мільярда фунтів (7,8 мільярда військової та 5 мільярдів невійськової допомоги), ставши другим найбільшим донором після США. Військова підтримка охоплює постачання танків Challenger 2, ракет Storm Shadow та навчання понад 45 000 українських військових за програмою Operation Interflex.

Британія активно підтримує Україну на міжнародній арені, просуваючи посилення санкцій проти Росії та сприяючи євроатлантичній інтеграції України. Як постійний член Ради Безпеки ООН, країна використовує свій вплив для захисту українських інтересів у світі.

Гуманітарна допомога Британії охоплює прийом 200 000 українських біженців, постачання медичного обладнання та підтримку інфраструктури. Економічна підтримка включає надання фінансових гарантій, пряму допомогу та сприяння реформам в Україні.

Підтримка України Британією є показовим прикладом у шкільному курсі історії, демонструючи практичне втілення демократичних цінностей та міжнародного права. Довгострокові зобов'язання країни, включаючи військову допомогу до 2031 року та участь у відбудові, відображають її стратегічну роль у забезпеченні міжнародної безпеки та демократії.

Для українських школярів вивчення британської підтримки України демонструє практичне втілення демократичних цінностей та міжнародного права. Цей приклад показує, як історичні традиції свободи трансформуються у конкретні дії міжнародної солідарності.

Методологічно важливим є вивчення британських підходів до збереження історичної пам'яті та культурної спадщини. Поєднання поваги до традицій з відкритістю до інновацій створює модель збалансованого розвитку сучасного суспільства.

Таким чином, вивчення британської історії у шкільному курсі 10-11 класів має багатоаспектне значення для розуміння глобальних історичних процесів. Воно дозволяє учням:

- Осмислити механізми політичних та соціальних трансформацій
- Зрозуміти взаємозв'язок між національною та світовою історією
- Розвинути навички аналізу складних історичних процесів
- Сформуванати розуміння сучасних міжнародних відносин
- Засвоїти уроки успішного державного розвитку

Досвід Великої Британії демонструє можливість успішної адаптації традиційних інституцій до викликів сучасності, збереження національної ідентичності в умовах глобалізації та ефективного розв'язання суспільних проблем демократичним шляхом. Це робить вивчення британської історії особливо актуальним для формування історичної свідомості та громадянської позиції українських школярів.

РОЗДІЛ 2. МІСЦЕ ІСТОРІЇ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ В НАВЧАЛЬНІЙ ПРОГРАМІ ТА ПІДРУЧНИКАХ З ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

2.1. Особливості курсу всесвітньої історії в 10-11 класах

Навчальна програма з всесвітньої історії для 10-11 класів охоплює період від Першої світової війни до сьогодення. Її мета - сформувати в учнів розуміння світових процесів XX-XXI століть та розвинути критичне мислення. Проблемно-хронологічний підхід дозволяє аналізувати взаємозв'язок подій та їх вплив на формування сучасного світу[29].

Курс 10 класу (35 годин) охоплює період 1914-1945 років у восьми тематичних розділах: від Першої світової війни до завершення Другої світової війни. Особливий акцент зроблено на міжвоєнному періоді. Кожен розділ структурований за очікуваними результатами, змістом та практичною частиною.

Результати навчання базуються на трьох компонентах: знаннєвому (дати, події, поняття), розумінні (осмислення процесів та причинно-наслідкових зв'язків) та діяльнісному (практичне застосування). Така структура забезпечує формування комплексних історичних компетенцій учнів.

Практична спрямованість програми реалізується через практичні заняття, проєкти, написання есе та роботу з історичними джерелами. Це розвиває дослідницькі навички, критичне мислення та здатність учнів до самостійного аналізу історичних процесів, формуючи їхню історичну свідомість та громадянську позицію.

Програма інтегрується з географією та громадянською освітою, формуючи цілісний світогляд учнів. Система оцінювання через поточний та тематичний контроль дозволяє відстежувати рівень засвоєння матеріалу та коригувати навчальний процес.

Програма 11 класу (35 годин) охоплює період від 1945 року до сьогодні у шести розділах: повоєнний світоустрій, розвиток Північної Америки та Західної Європи, трансформації у Центрально-Східній Європі, розвиток Азії, Африки та Латинської Америки, міжнародні відносини, культура та повсякденне життя.

Програма базується на компетентнісному підході для формування ключових навичок учнів. Кожен розділ включає очікувані результати, зміст, практичну частину та міжпредметні зв'язки з громадянською освітою, географією, літературою, мистецтвом та англійською мовою.

Програма зосереджується на ключових аспектах сучасного світу: постіндустріальному суспільстві, глобалізації, міжнародних відносинах та культурному розвитку. Методика включає роботу з історичними джерелами, картами, статистикою, проєктну діяльність, написання есе та проведення дискусій.

Програма актуалізується через аналіз сучасних подій, включаючи вплив російсько-української війни на світові процеси. Це допомагає учням пов'язувати історію із сучасністю, розвиває критичне мислення та здатність розуміти причинно-наслідкові зв'язки між історичними подіями.

Програма формує цілісне розуміння історичних процесів ХХ-ХХІ століть та розвиває компетентності для аналізу складних історичних явищ. Учні навчаються оцінювати сучасні міжнародні процеси через призму історичного досвіду, що особливо важливо в контексті глобальних викликів.

Поєднання програм 10 та 11 класів забезпечує системне вивчення новітньої всесвітньої історії, формуючи в учнів розуміння сучасних світових процесів та їхню громадянську позицію.

Аналіз програми з всесвітньої історії для 10-11 класів виявляє її сильні сторони: системність викладу, компетентнісну орієнтацію, різноманітність методів навчання та інтеграцію сучасного контексту. Логічна структура сприяє формуванню цілісного розуміння історії ХХ-ХХІ століть (див. табл. 1).

Таблиця 1.1

Порівняльна таблиця структури навчальних програм з всесвітньої історії для
10 і 11 класів

Параметр	10 клас (1914–1945)	11 клас (1945 – сучасність)
Кількість годин	35	35
Хронологічний період	1914–1945	1945 – сучасність
Кількість розділів	8	6
Основні теми	Передумови та хід Першої та Другої світових воєн; міжвоєнний період, тоталітаризм.	Повоєнний світ, глобалізація, сучасні виклики.
Результати	Карти, документи, есе, дискусії.	Джерела, карти, есе, проекти, дискусії.
Міжпредметні зв'язки	Географія, громадянська освіта.	Географія, література, мистецтво, англійська.
Методологія	Проблемно-хронологічний підхід.	Компетентнісний підхід, акцент на сучасні теми.

[Дод. А]

Зазначені обмеження програми (35 годин/рік, дисбаланс компонентів, недостатня диджиталізація та медіаграмотність) є суттєвими лише за умови поглибленого вивчення всесвітньої історії. Для базового рівня такий формат може бути достатнім.

Досвід 2022-2024 років виявив потребу адаптації програми до дистанційного навчання та розвитку цифрових компетентностей. Модернізація програми має враховувати сучасні освітні тренди та технології, включати систему моніторингу результативності та механізм оперативного оновлення[26].

2.2. Аналіз підручників і програм: відображення історії Великобританії

Вивчення історії Великобританії у шкільному курсі має ключове значення для розуміння світових процесів ХХ-ХХІ століть. Як провідна світова держава, Британія суттєво вплинула на формування сучасного світового порядку, розвиток демократичних інституцій та міжнародних відносин. Аналіз британської історії в програмі 10-11 класів дозволяє оцінити системність висвітлення ролі держави у світових процесах, включаючи трансформації суспільства, зовнішньополітичні стратегії та її культурний вплив на глобальний розвиток.

У програмі 10 класу історія Британії інтегрована в різні тематичні розділи періоду 1914-1945 років. Перший розділ розглядає участь країни у Першій світовій війні, її стратегію та воєнні кампанії. Другий розділ висвітлює ключову роль Британії у формуванні Версальсько-Вашингтонської системи міжнародних відносин.

У розділі міжвоєнного періоду розглядається розвиток Британії 1920-1930-х років, реформування імперії та соціально-економічні зміни. Програма аналізує політику "умиротворення" агресора перед Другою світовою війною та висвітлює роль країни та Вінстона Черчилля у боротьбі проти нацизму.

Програма охоплює не тільки політичну історію, але й соціально-економічні процеси, культуру та повсякденне життя британського суспільства першої половини ХХ століття. Навчання поєднує теоретичні заняття, роботу з історичними джерелами, проєктну діяльність та написання аналітичних есе.

У програмі 11 класу історія Британії розглядається в контексті глобальних змін другої половини ХХ - початку ХХІ століття. Перший розділ висвітлює роль країни у формуванні післявоєнного світового порядку, включаючи знакову Фултонську промову Черчилля, що започаткувала "холодну війну".

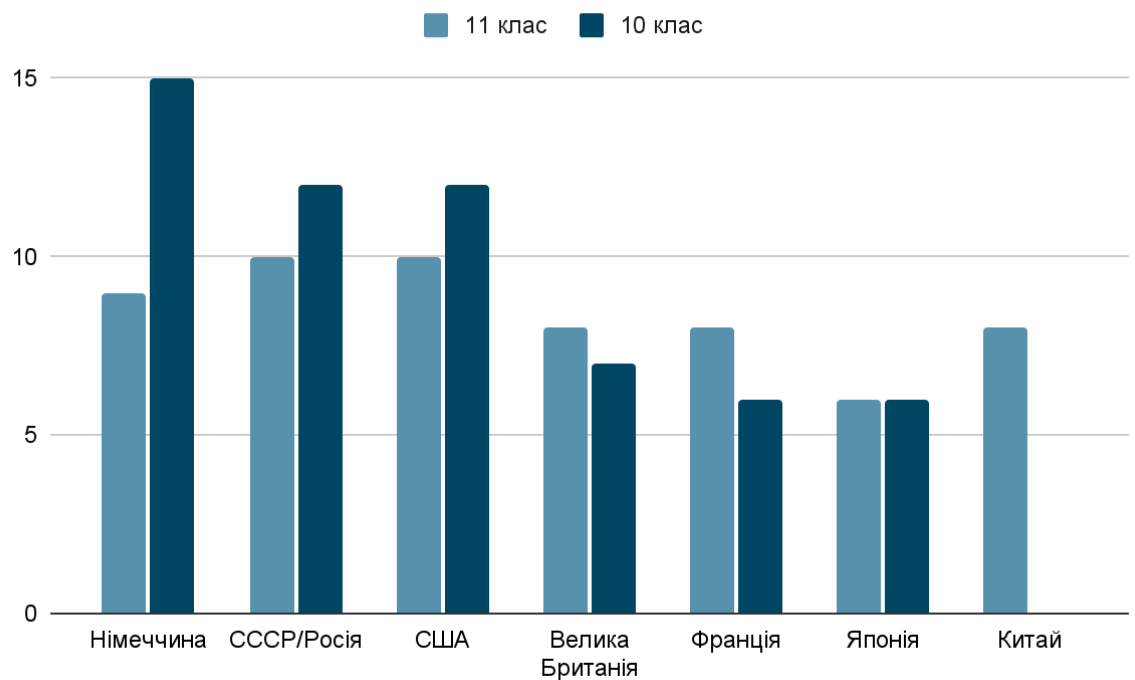
У другому розділі детально розглядається розвиток Британії від 1950-х до сучасності: період "тетчеризму", перетворення імперії на Співдружність

націй, участь у європейській інтеграції та Брекзит. Програма висвітлює соціально-економічні зміни, науково-технічну революцію та становлення постіндустріального суспільства (див. діагр. 1).

Діаграма 1.1

Кількість згадувань історії різних країн у навчальних програмах 10 та 11 класів.

[Дод. Б]

У розділі міжнародних відносин аналізується роль Британії у світовій політиці, її участь у НАТО, відносини з США та Європою, а також позиція щодо російської агресії проти України. Окремий розділ присвячено британським досягненням у науці, освіті, мистецтві та їхньому впливу на світову культуру.

Вивчення британської історії здійснюється через різноманітні форми навчальної діяльності: теоретичні та практичні заняття, проєкти, написання есе та міжпредметні зв'язки. Такий комплексний підхід забезпечує глибоке розуміння учнями ролі Британії у світових процесах XX-XXI століть.

Кількісний аналіз програми показує помірне представлення британської історії в курсі. За частотою згадувань вона поступається історії Німеччини, СРСР/Росії та США, має паритет з Францією та випереджає Італію і Японію. Такий розподіл відображає реальний вплив цих держав на світові процеси та пріоритети української історичної освіти.

Вивчення британської історії у 10-11 класах характеризується розвиненою системою міжпредметних зв'язків. У 10 класі матеріал пов'язується з географією (розвиток Британії як провідної європейської держави) та громадянською освітою (роль країни у світових конфліктах та їх вирішенні).

В 11 класі міжпредметні зв'язки розширюються через інтеграцію з економікою (британська модель державного регулювання), зарубіжною літературою (вплив історії на культуру) та англійською мовою (робота з автентичними джерелами). Це формує в учнів цілісне розуміння ролі Британії у світовій історії.

Критичний аналіз програми виявляє недостатнє висвітлення українсько-британських відносин: дипломатичні контакти УНР з Британією у міжвоєнний період, роль української діаспори у повоєнній Британії та сучасні двосторонні відносини. Особливо бракує матеріалу про британську підтримку України після 2014 року та під час російського вторгнення.

Програма 2022 року не охоплює важливі пізніші події: завершення правління Єлизавети II, початок правління Карла III, наслідки Брекзиту та розвиток британсько-українського партнерства під час російської агресії. Це демонструє необхідність постійного оновлення матеріалів з новітньої історії.

Загалом історія Британії вивчається системно та послідовно: у 10 класі увага приділяється подіям світових воєн, міжвоєнному періоду та їх впливу на розвиток країни, тоді як у 11 класі акцент зміщується на післявоєнний розвиток, становлення Великої Британії в умовах "холодної війни", перехід до постіндустріального суспільства та сучасний етап розвитку. Такий підхід

дозволяє учням побачити еволюцію країни в контексті глобальних змін і її роль у світових процесах.

Водночас програма потребує оновлення, особливо щодо висвітлення сучасних подій, таких як Брекзит, політичні та економічні виклики останніх десятиліть. Важливим є також включення матеріалів, які відображають розвиток українсько-британських відносин, що дозволило б учням краще розуміти спільну історичну спадщину, сучасне партнерство між країнами та його значення для України.

Дослідження структури та змісту навчальної програми з всесвітньої історії для 10-11 класів, зокрема щодо висвітлення історії Великої Британії, є актуальним напрямком педагогічної науки. Важливість такого аналізу зумовлена необхідністю систематизації методичних підходів до викладання британської історії та її органічної інтеграції в загальний контекст світової історії XX – початку XXI століття. Програма історії Великобританії для учнів середньої школи охоплює широкий період, починаючи з участі країни у Першій світовій війні та закінчуючи сучасними глобальними викликами, що забезпечує всебічне розуміння ролі Великої Британії у формуванні сучасного світового устрою.

У 10 класі матеріали програми поділяються на п'ять основних тематичних блоків. Перший блок присвячений участі Великої Британії у Першій світовій війні, де розглядаються стратегії ведення війни, військові операції та суспільні трансформації, що відбулися під впливом конфлікту. Другий блок фокусується на ролі країни у післявоєнному врегулюванні, зокрема через участь у Паризькій мирній конференції та формуванні Версальсько-Вашингтонської системи, що визначило нові межі та політичні відносини в Європі. Третій блок охоплює міжвоєнний період, аналізуючи соціально-економічний розвиток 1920-1930-х років, трансформацію Британської імперії, подолання економічної кризи та зовнішню політику країни у цей складний час. Четвертий блок висвітлює політику "умиротворення", проваджену Великою Британією перед Другою світовою

війною, та її вплив на міжнародні відносини. П'ятий блок сфокусований на участі Великобританії у Другій світовій війні, діяльність уряду Тоні Блера та формування післявоєнного світового порядку. Методичний інструментарій для 10 класу включає лекції, аналіз документів, карт і статистики, проєктну роботу та есе, що сприяє формуванню в учнів глибокого розуміння історичних подій та розвитку навичок їх аналізу.

У програмі 11 класу історія Великобританії розкривається через п'ять тематичних блоків, охоплюючи період від 1945 року до сучасності. Перший блок присвячений ролі країни у повоєнному світовому устрої, зокрема створенню Організації Об'єднаних Націй, Ялтинсько-Потсдамській системі, промові Черчилля у Фултоні та перетворенню колоніальної системи на Співдружність націй. Другий блок розглядає соціально-економічний розвиток Великої Британії від повоєнної відбудови та створення "держави добробуту" до епохи "тетчеризму" і становлення постіндустріального суспільства. Третій блок охоплює політичні процеси, зосереджуючись на урядуванні консервативних і лейбористських партій, реформах Маргарет Тетчер, Брекзиті та його наслідках для країни. Четвертий блок розкриває міжнародні відносини Великої Британії, включаючи створення НАТО, участь у "холодній війні", європейську інтеграцію та сучасну зовнішню політику. П'ятий блок висвітлює науково-технічний і культурний розвиток країни, зокрема досягнення в галузі НТР, освіти, мистецтва та становлення інформаційного суспільства. Методика викладання в 11 класі включає роботу з джерелами, статистикою, картами, практичні заняття, проєкти та есе, що поєднує міжпредметні зв'язки та компетентнісний підхід, сприяючи цілісному розумінню історії та розвитку критичного мислення в учнів.

Аналіз програми показує системну інтеграцію історії Великобританії в загальний контекст світових процесів ХХ – початку ХХІ століття. У 10 класі акцент робиться на глобальні війни, міжвоєнний період та формування післявоєнного устрою, що створює базу для розуміння подальших історичних процесів. У 11 класі програма продовжує цю лінію, зосереджуючись на

післявоєнному розвитку, холодній війні, соціально-економічних змінах та сучасних глобальних викликів, таких як Брекзит та інформаційне суспільство. Методичне забезпечення поєднує традиційні форми навчання, такі як лекції та аналіз документів, з інноваційними методами, включаючи проєкти та творчі завдання, що дозволяє учням не лише засвоювати знання, а й розвивати навички їхнього застосування в практичних ситуаціях.

Міжпредметна інтеграція та компетентнісний підхід, застосовувані в програмі, сприяють розвитку у школярів цілісного розуміння історії та критичного мислення, що є важливим для формування обізнаних громадян сучасного світу. Програма представляє історію Великобританії як важливу складову світових процесів, підкреслюючи її вплив на формування сучасного світового порядку. Однак, відзначається необхідність оновлення змісту програми з урахуванням актуальних подій, зокрема щодо українсько-британських відносин та протидії російській агресії, що забезпечить більш повне та сучасне розуміння ролі Великої Британії у глобальних політичних та соціально-економічних процесах.

Шкільні підручники з історії виконують подвійну функцію: джерела знань та інструменту розвитку критичного мислення. Дослідження висвітлення історії Великої Британії важливе через її вплив на світові процеси. Сучасні матеріали мають забезпечувати розуміння причинно-наслідкових зв'язків та інтеграцію британської історії у глобальний контекст. Методологія охоплює кількісний, якісний та структурний аналіз, зосереджуючись на обсязі матеріалу, тематичних блоках та їх інтеграції у світовий контекст.

Методологія дослідження базується на аналізі матеріалів з історії Великої Британії у підручниках 10-11 класів. Основні компоненти: структура матеріалу, відповідність історичних джерел, система практичних завдань та додаткові матеріали. Фокус дослідження - висвітлення ключових подій британської історії та їх вплив на світові процеси ХХ - початку ХХІ століття.

Обраний методологічний підхід забезпечує комплексну оцінку навчальних матеріалів, їх відповідність освітнім стандартам та ефективність у формуванні розуміння ролі Великої Британії у світовій історії.

Дослідження охоплює підручники, схвалені МОН України, враховуючи їх структуру та авторство. Методологія оцінює кількісні показники, зміст, об'єктивність викладу, повноту висвітлення подій, ілюстративний та методичний матеріал. Аналіз підтверджує відповідність підручників державним освітнім стандартам. Серед них:

- Всесвітня історія. 10 клас (Сорочинська Н., Гісем О.),
- Всесвітня історія. 10 клас (Ладиченко Т.),
- Всесвітня історія. 10 клас (Полянський П.),
- Всесвітня історія. 10 клас (Щупак І.),
- Всесвітня історія. 11 клас (Полянський П.),
- Всесвітня історія. 11 клас (Ладиченко Т., Заблоцький Ю.) — профільний рівень,
- Всесвітня історія. 11 клас (Ладиченко Т.) — рівень стандарту,
- Всесвітня історія. 11 клас (Щупак І.).

Усі зазначені підручники відповідають освітнім програмам і є рекомендованими до використання в закладах загальної середньої освіти України.

Підручники структуровані за сучасними освітніми вимогами. Вступна частина окреслює характеристики періоду та ключові питання розділу. Така організація формує цілісне розуміння історичних подій та закономірностей, створюючи базу для поглибленого вивчення всесвітньої історії, зокрема Великої Британії.

Навчальний матеріал структуровано за розділами та темами, які охоплюють конкретні історичні періоди, регіони та явища. Такий поділ забезпечує логічну послідовність викладу історичної інформації.

Основний текст розкриває факти, хронологію, причинно-наслідкові зв'язки та особливості історичних процесів. Наочні матеріали (карти, схеми,

діаграми, фотографії) допомагають учням осмислити просторово-часові аспекти подій та доповнюють текстову інформацію.

Матеріал організовано за тематичними розділами, що забезпечує логічну послідовність викладу. Основний текст розкриває факти, хронологію та причинно-наслідкові зв'язки подій. Візуальний супровід (карти, схеми, діаграми, фотографії) сприяє розумінню просторово-часових аспектів історичних процесів.

Підручники містять часові таблиці для систематизації історичних відомостей. Кожен розділ завершується завданнями для самоперевірки, які розвивають критичне мислення та закріплюють матеріал, дозволяючи учням оцінити рівень засвоєння знань.

Підручники включають уривки історичних документів для роботи з першоджерелами та розвитку аналітичних навичок. Додаткові елементи (словники термінів, біографії, QR-коди) поглиблюють розуміння історичної термінології та особливостей епохи.

Структура матеріалу забезпечує послідовність викладу, розвиває історичне мислення та поєднує різні навчальні матеріали. Акцент зроблено на розвитку навичок самостійної роботи з історичною інформацією, визначенні причинно-наслідкових зв'язків та формуванні власних висновків.

Кількісний аналіз матеріалу про Велику Британію охоплює три аспекти: загальний обсяг відомостей, розподіл за тематичними блоками та співвідношення з історією інших держав. Це визначає особливості подання британської історії в контексті світових процесів та її місце в програмі.

Дослідження аналізує баланс між складовими британської історії: політикою, економікою, соціальними змінами та культурою. Особлива увага приділяється ролі Великої Британії у подіях ХХ - початку ХХІ століття, її впливу на формування світового порядку та міжнародних відносин, що визначає повноту висвітлення її історичного значення.

Кількісний аналіз висвітлення історії Великої Британії у підручниках зі всесвітньої історії для 10 класу, виданих 2018 року, показує системний підхід

до подання навчального матеріалу. При цьому обсяг інформації про британську історію в різних виданнях відрізняється.

Проведений кількісний аналіз висвітлення історії Великої Британії в українських шкільних підручниках зі всесвітньої історії демонструє різний підхід до подання матеріалу в підручниках для 10 та 11 класів.

Такий розподіл матеріалу свідчить про тенденцію до більш детального висвітлення британської історії міжвоєнного періоду та інтегрованого підходу до вивчення післявоєнної історії Великої Британії в контексті загальносвітових процесів.

Таблиця 1.2

Порівняльний аналіз підручників 10 класу

Автор	Обсяг матеріалу	Основні теми	Методичне забезпечення
Ладиченко Т.В.	4 сторінки	Політична історія Британії	Питання для самоперевірки, мінімум практичних завдань
Полянський П.	7 сторінок	Економіка	Завдання для аналізу статистики, додаткові таблиці
Сорочинська Н.М., Гісем О.О.	6 сторінок	Повсякденне життя	Практичні завдання, історичні кейси
Щупак І.Я.	6 сторінок	Міжнародний контекст	Завдання на роботу з джерелами, карти та документи

[Дод. В]

Аналіз підручників для 10 класу свідчить про схожу структуру викладу історії Великої Британії: наслідки Першої світової війни, внутрішня політика лейбористів і консерваторів, економічна криза, Загальний страйк 1926 року та

його наслідки. Окрему увагу приділено трансформації Британської імперії, включаючи національно-визвольні рухи в колоніях і зменшення впливу метрополії. Ці теми розкривають складні зміни, що сформували сучасну Британію (див. табл. 2).

Автори підручників мають різні акценти: Ладиченко зосереджується на політиці[12, с.52], Полянський - на економіці[15, с.81], Сорочинська та Гісем подають комплексний огляд з елементами повсякденності[17, с.52], Щупак розглядає британську історію в міжнародному контексті[18, с.65].

Таблиця 1.3

Порівняльний аналіз підручників 11 класу

Автор	Обсяг матеріалу	Основні теми	Методичне забезпечення
Ладиченко Т.В. (профільний рівень)	7 сторінок окремого параграфу	Всебічний аналіз подій	Питання для самоперевірки, структуровані завдання
Ладиченко Т.В. (рівень стандарту)	Інтегрований матеріал	Загальні теми	Завдання базового рівня, рекомендації для тестування
Полянський П.	Інтегрований підхід	Міжнародні відносини	Тематичні завдання, використання джерел
Щупак І.Я.	Інтегрований матеріал	Сучасні процеси	Завдання на аналіз історичних подій, робота з джерелами

[Дод. Г]

У підручниках 11 класу стандартного рівня британська історія інтегрована в теми постіндустріального суспільства, "холодної війни" та євроінтеграції. Підручник профільного рівня Ладиченко виділяє окремий розділ про післявоєнну Британію, охоплюючи внутрішню політику, соціально-

економічні зміни та міжнародні відносини, включаючи українсько-британські зв'язки[14, с.55].

Історія Британії висвітлюється через інтегрований підхід у контексті світових процесів. У підручниках 10 класу додаються окремі параграфи про внутрішній розвиток країни міжвоєнного періоду. В 11 класі матеріал повністю інтегровано у загальні тематичні розділи (див. табл. 3).

Підручники 10 класу демонструють різні авторські підходи: Ладиченко подає лаконічний виклад з акцентом на політиці, Полянський зосереджується на економіці та статистиці, Сорочинська та Гісем включають матеріали про повсякденність, Щупак акцентує на причинно-наслідкових зв'язках у міжнародному контексті.

У підручниках 11 класу британська історія здебільшого інтегрована в загальні теми, за винятком профільного підручника Ладиченко.

Спільними рисами всіх видань є хронологічний виклад подій, висвітлення політичних та економічних процесів, наявність ілюстративного матеріалу та завдань для закріплення знань, хоча глибина висвітлення соціальної історії, культури та повсякденного життя суттєво відрізняється між підручниками.

Матеріал про Британію в підручниках розподілено за трьома напрямками: політична історія (діяльність урядів, конституційні зміни, трансформація імперії, міжнародні відносини), економічна та соціально-культурна історія.

Економічна історія охоплює післявоєнну відбудову, кризи, реформи та модернізацію економіки. Соціально-культурний напрям, найменш представлений, включає суспільні рухи, повсякденність, соціальні зміни та культуру. Розподіл нерівномірний: домінує політична історія, менше висвітлена економічна, найменше - соціально-культурна[13, с.70].

Особливістю викладу матеріалу є взаємопов'язаний підхід до розгляду економічних криз, політичних рішень та соціальних наслідків. У підручниках для 10 класу ці напрями висвітлюються окремо, однак у 11 класі вони інтегруються в контекст світових процесів, що дає можливість глибше

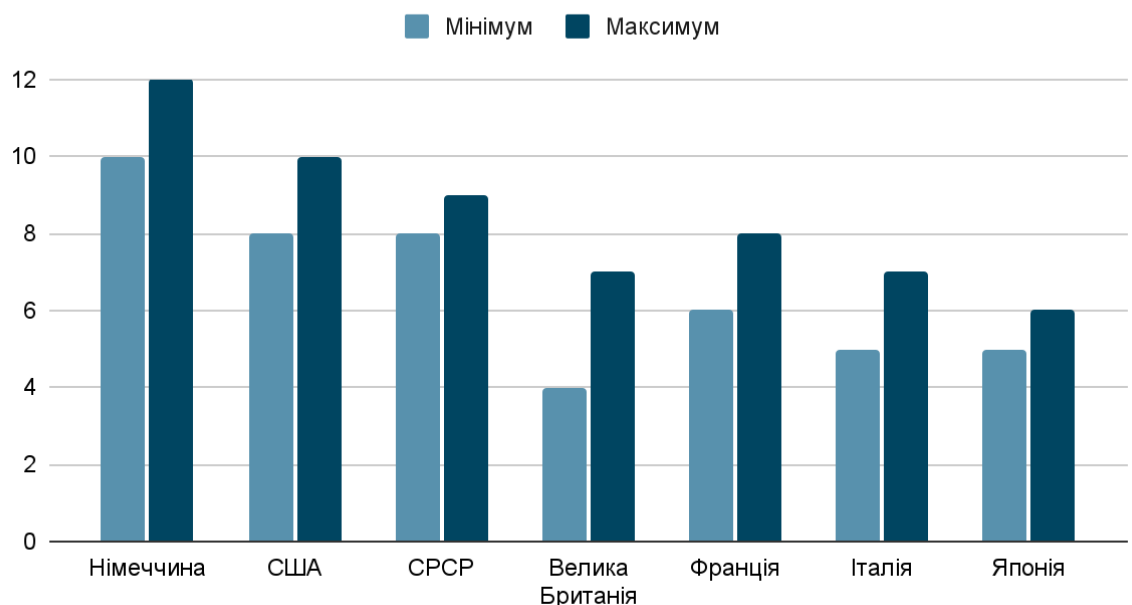
розкрити важливі етапи історії, зокрема період "холодної війни" та становлення постіндустріального суспільства[16, с.99]. Це дозволяє учням краще зрозуміти, як глобальні політичні та економічні зміни впливали на розвиток різних країн і регіонів світу.

Порівняльний аналіз підручників для 10 класу показує нерівномірність у висвітленні історії країн. Значна увага приділена Німеччині, США та СРСР через їхній вплив на світову політику та економіку ХХ століття. Історія Великої Британії подана в обмеженому обсязі, поряд із Францією, Італією та Японією. Це відображає загальний огляд світових подій, але недостатньо акцентує роль Великої Британії у глобальних змінах (див. діагр. 2).

Діаграма 1.2

Розподіл матеріалу за країнами (10 клас)

Кількість сторінок параграфа

[Дод. Г]

У підручниках 11 класу домінує історія США, значну увагу приділено Німеччині та СРСР/Росії, помітне місце займають Китай та Японія(див. діагр. 3). Британська історія виділена окремим параграфом лише в профільному

підручнику, в інших - інтегрована в загальні теми разом з Францією та Італією[19, с.150].

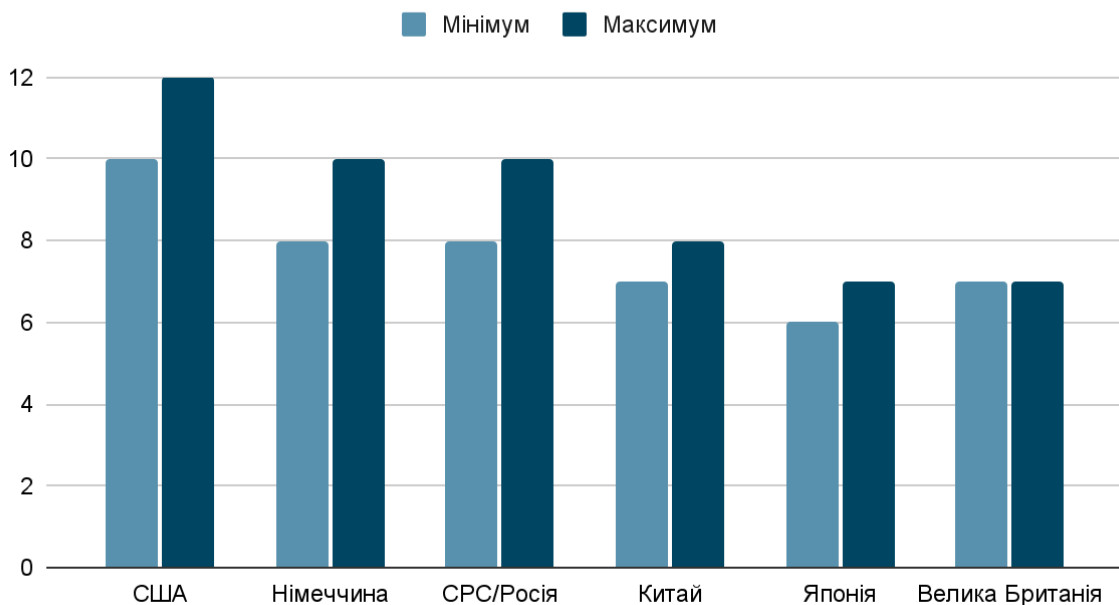
Така нерівномірність пояснюється кількома чинниками:

- провідною роллю США та Німеччини у світових процесах відповідних періодів;
- важливістю вивчення історії СРСР для розуміння вітчизняної історії;
- зростанням впливу азійських країн у сучасному світі;
- тенденцією до інтегрованого висвітлення історії європейських країн у контексті загальних процесів, особливо європейської інтеграції.

Діаграма 1.3

Розподіл матеріалу за країнами (11 клас)

Кількість сторінок параграфа

[Дод.Д]

Ця нерівномірність може відображати прагнення підручників до економії обсягу матеріалу та уникнення надмірної деталізації, однак важливо зазначити, що для глибшого розуміння історії Великої Британії, її політичного

та соціального розвитку необхідно враховувати й інші джерела та методи навчання.

Аналіз підручників 10-11 класів виявляє системний підхід з певними особливостями. У 10 класі британська історія подана окремими параграфами з різними акцентами: політична історія (Ладиченко), економічні процеси (Полянський), соціально-культурні аспекти (Сорочинська, Гісем). В 11 класі домінує інтегрований підхід, де британська історія розглядається в контексті світових процесів.

Висвітлення британської історії в українських підручниках набуває особливого значення в контексті сучасних українсько-британських відносин та євроінтеграції України. Розуміння історичного досвіду Британії, її ролі у світових процесах та трансформації від імперії до демократичної держави формує в учнів розуміння глобальних процесів та місця України в сучасному світі.

Водночас аналіз виявив потребу в більш збалансованому висвітленні різних аспектів британської історії, особливо її соціально-культурної складової, та посиленні міждисциплінарних зв'язків для кращого розуміння учнями сучасних міжнародних відносин та ролі Великої Британії у світовій політиці.

2.3 Проблеми висвітлення матеріалів з історії Великобританії у шкільному курсі

Формування підручників з всесвітньої історії базується на критеріях відбору матеріалу: відповідність програмі для системного засвоєння знань, актуальність у контексті сучасних світових процесів, важливість подій у системі міжнародних відносин та їх вплив на світовий розвиток.

Підручники 10 класу побудовані за проблемно-хронологічним принципом, охоплюючи міжнародні відносини, розвиток держав, соціально-економічні та культурні процеси, де британська історія подана окремо та в

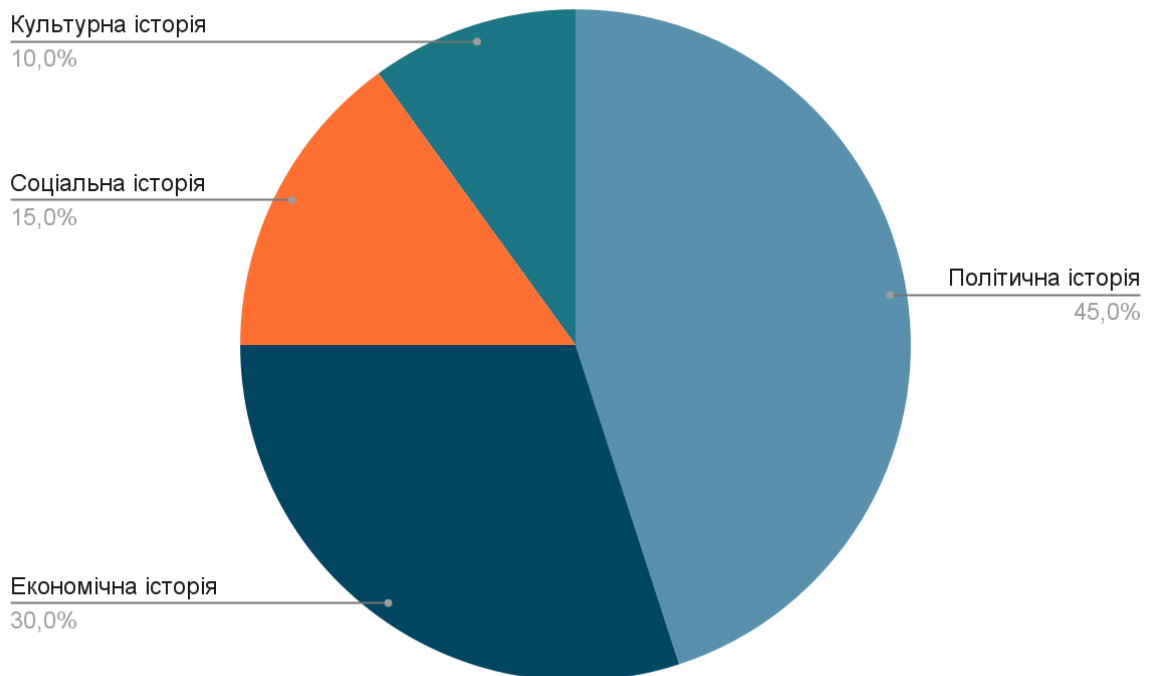
загальному контексті. Підручники 11 класу організовані тематично-хронологічно, висвітлюючи постіндустріальне суспільство, "холодну війну", світові трансформації та розвиток сучасної цивілізації.

Підручники 10 класу показують різні авторські підходи: Ладиченко акцентує на політичних подіях та реформах, Полянський - на економічних процесах, Сорочинська та Гісем пропонують збалансований виклад із соціальними аспектами, Щупак застосовує комплексний підхід з акцентом на причинно-наслідкових зв'язках.

У підручниках 11 класу британська історія представлена переважно в контексті загальних процесів постіндустріального розвитку та міжнародних відносин.

Діаграма 1.4

Розподіл тематичних напрямів у висвітленні історії Британії

[Дод. Е]

Особливе місце займає підручник профільного рівня Т. Ладиченко, де післявоєнній Британії присвячено окремий параграф з детальним розглядом внутрішньої та зовнішньої політики.

Дослідження виявило особливості висвітлення британської історії в українських підручниках зі всесвітньої історії. З огляду на необхідність представлення історії багатьох країн світу, виявлено проблемні аспекти у висвітленні британської історії.

Виявлено диспропорцію у викладі матеріалу: домінують політичні та економічні події через їх вплив на світові процеси, тоді як соціально-культурні аспекти, важливі для розуміння специфіки британського суспільства, висвітлені обмежено (див. діагр. 4).

Методичні підходи до висвітлення британської історії різняться залежно від авторського бачення. При цьому всі підручники об'єднує дотримання принципу історизму, робота з документальними джерелами, використання порівняльного аналізу, проблемний підхід та встановлення зв'язків із сучасністю.

Структура матеріалу в підручниках 11 класу, де британська історія інтегрована в загальні теми, ускладнює формування цілісного уявлення про розвиток країни. Хоча цей підхід відповідає сучасним тенденціям, він потребує додаткового методичного супроводу для системного розуміння історичних процесів.

Методичний апарат підручників потребує розширення першоджерел та різнорівневих завдань для кращого розуміння ролі Британії у подіях ХХ - початку ХХІ століття, особливо щодо її трансформації від імперії до демократичної держави та впливу на формування сучасного світового порядку.

Втім, варто зазначити, що виявлені особливості значною мірою обумовлені об'єктивними обмеженнями шкільного курсу всесвітньої історії, де необхідно забезпечити збалансоване висвітлення історії різних країн та регіонів світу в межах визначеного обсягу навчального матеріалу.

Вдосконалення висвітлення британської історії в підручниках має враховувати специфіку предмета та сучасні освітні потреби. Пріоритетним є оновлення змісту підручників 11 класу щодо останніх подій: Брекзиту, зміни монарха та ролі Британії у підтримці України під час російської агресії.

Методичне оновлення повинно включати розширення роботи з історичними джерелами, впровадження різнорівневих завдань і посилення міжпредметних зв'язків, зокрема з літературою, мистецтвом і географією. Необхідно зберегти баланс у висвітленні історії різних країн, приділяючи особливу увагу ключовим подіям британської історії, які суттєво вплинули на світовий розвиток. Це дозволить учням краще зрозуміти історичний контекст, роль Британії у формуванні сучасного світу та її значення на міжнародній арені.

Для покращення вивчення британської історії пропонується структурувати матеріал навколо ключових подій світового значення, враховуючи обмежений навчальний час. Ефективним є метод паралелей, порівнюючи британську та українську історію у контексті демократизації, парламентаризму та соціальних реформ.

Важливо зосередитись на сучасних британсько-українських відносинах, особливо ролі Британії у підтримці України під час російської агресії, що демонструє значення міжнародної співпраці. Рекомендується використання онлайн-ресурсів британських музеїв та архівів для збагачення навчального матеріалу візуальним та інтерактивним контентом.

Вивчення історії ускладнюється сучасними інтерпретаціями та обсягом хронологічних даних. Учням складно розуміти довготривалі наслідки історичних процесів та їх вплив на сучасну Британію. Це вимагає від викладачів пояснення зв'язків між минулим і сьогоденням та розвитку в учнів аналітичного мислення для розуміння історичної перспективи.

Старшокласники мають труднощі при вивченні британської історії: розуміння причинно-наслідкових зв'язків, запам'ятовування дат, аналіз множинних факторів подій. Складно осягнути взаємозв'язки (наприклад,

вплив деколонізації на сучасність) та нелінійність історичних процесів. Проблематичним є розуміння взаємодії економічних, політичних і соціальних факторів та зв'язок британської історії з глобальними процесами.

Учням складно розуміти роль визначних особистостей новітньої британської історії (Черчилль, Тетчер, Блер), оцінювати їхній вплив та запам'ятовувати хронологію діяльності. Додаткові труднощі викликає розрізнення британських монархів з однаковими іменами та встановлення зв'язків між віддаленими подіями.

Обмежений навчальний час перешкоджає використанню активних методів навчання та індивідуального підходу до учнів різного рівня підготовки, що призводить до поверхневого засвоєння матеріалу та слабого розуміння причинно-наслідкових зв'язків у новітній британській історії.

Викладання британської історії ускладнюється специфікою термінології. Британські політичні, правові та соціальні терміни ("Палата лордів", "Вестмінстерська система", "Співдружність націй") потребують детального роз'яснення через їх унікальність та відсутність українських аналогів. Переклад термінів не завжди передає їх історичне значення, а зміна змісту понять у різні періоди створює додаткові труднощі.

Значною проблемою є брак сучасних наочних матеріалів. Карти, схеми та ілюстрації в підручниках часто застарілі та не відповідають освітнім потребам, особливо для висвітлення новітньої історії Британії. Обмежені технічні можливості шкіл та брак часу у вчителів для створення власних матеріалів знижують ефективність засвоєння учнями навчального матеріалу[34].

Вивчення британської історії в умовах воєнного стану ускладнюється викликами дистанційного навчання: перерви через повітряні тривоги, проблеми з електропостачанням та інтернетом через пошкодження інфраструктури, обмежений доступ до технічних засобів у бомбосховищах та різний рівень технічного забезпечення учнів[35].

Організаційні труднощі включають необхідність швидкої адаптації під час тривоги, порушення розкладу через непередбачувані обставини та складність координації групової роботи онлайн. Це особливо впливає на вивчення складних історичних тем, які потребують послідовного викладу та постійної взаємодії вчителя з учнями, ускладнюючи формування цілісного розуміння історичних процесів.

Методичні проблеми дистанційного навчання під час війни включають складність утримання уваги учнів онлайн та обмеження у використанні традиційних методів навчання. Ситуацію ускладнюють психологічні фактори: стрес через війну, проблеми з концентрацією під час тривоги, емоційне виснаження від онлайн-навчання. Додатковим викликом є постійна адаптація матеріалів для дистанційного формату, особливо для складних історичних тем.

Для подолання викликів воєнного часу вчителі впроваджують адаптивні рішення: короткі відеолекції для асинхронного навчання, завдання для офлайн-роботи, комунікація через месенджери та гнучка система оцінювання. Важливим є створення резервних копій матеріалів та організація додаткових консультацій для учнів.

Вчителі поєднують синхронне та асинхронне навчання для забезпечення неперервності освіти в умовах нестабільного інтернету та повітряних тривог. Традиційні методи викладання історії адаптуються до онлайн-формату через використання інтерактивних карт, віртуальних екскурсій та цифрових освітніх ресурсів

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ У ШКОЛІ

3.1. Рекомендації щодо підвищення ефективності навчання

Методика викладання історії Великої Британії у закладах загальної середньої освіти базується на комплексному підході, що враховує обмеженість навчального часу та необхідність формування цілісного розуміння історичних процесів. Основними методичними принципами є проблемно-орієнтоване навчання (розвиток критичного мислення, аналіз джерел), міждисциплінарна інтеграція (зв'язки з географією, економікою, культурологією) та компетентнісний підхід (розвиток аналітичних, дослідницьких та комунікативних навичок).

Згідно зі статистикою МОН України на 2023/2024 навчальний рік, навчальний процес реалізується у трьох форматах: очному (15% закладів), змішаному (51%) та дистанційному (33%). Розподіл навчального часу передбачає 1-2 уроки на тиждень у 10-11 класах зі співвідношенням синхронного (60%) та асинхронного (40%) навчання[22]. Методика включає різноманітні форми роботи: індивідуальну (дослідницькі проєкти, аналітичні завдання, творчі роботи) та групову (тематичні дискусії, проєктна діяльність, рольові ігри). Важливу роль відіграє використання сучасних освітніх технологій, включаючи цифрові інструменти (інтерактивні карти, онлайн-тести), мультимедійні ресурси та спеціалізовані онлайн-платформи (British Museum Online, BBC History, National Archives).

Система оцінювання навчальних досягнень учнів базується на чотирьох ключових компонентах: знаньовому (30%, включає володіння фактичним матеріалом та розуміння хронології), аналітичному (30%, охоплює аналіз джерел та встановлення причинно-наслідкових зв'язків), практичному (20%, передбачає роботу з картами та створення презентацій) та комунікативному (20%, оцінює участь у дискусіях та групову роботу). Контроль здійснюється у

формі поточного та тематичного оцінювання через різноманітні форми роботи.

Організація навчального процесу структурується відповідно до типового 45-хвилинного уроку, що включає організаційний етап (3 хв), основну частину (30 хв), закріплення матеріалу (7 хв) та підведення підсумків (5 хв). Особлива увага приділяється адаптації для дистанційного формату через використання стабільних онлайн-платформ та розробку асинхронних матеріалів.

За даними Державної служби якості освіти, ефективність викладання підтверджується високими показниками засвоєння матеріалу (70% учнів досягають достатнього рівня, 25% - високого) та забезпеченням безперервності навчання (91% закладів підтримують постійний навчальний процес). Методика передбачає створення диференційованих навчальних матеріалів та постійний моніторинг результативності навчання[21].

Удосконалення навчального процесу передбачає комплексний підхід, що включає підвищення кваліфікації вчителів (участь у методичних семінарах, опанування цифрових інструментів), регулярне оновлення навчальних матеріалів та модернізацію технологічного забезпечення. Особлива увага приділяється впровадженню сучасних освітніх платформ та розширенню доступу до цифрових ресурсів.

Тематичне планування структурується навколо чотирьох ключових періодів: Велика Британія у першій половині ХХ століття (світові війни, міжвоєнний період), післявоєнний період (відбудова економіки, деколонізація), друга половина ХХ століття (тетчеризм, європейська інтеграція) та сучасна Британія (Брекзит, соціокультурні трансформації). Розподіл навчального часу адаптується відповідно до формату навчання: для очного формату переважають лекційні та практичні заняття, для дистанційного - баланс між синхронною та асинхронною роботою.

Міждисциплінарна інтеграція забезпечується через зв'язки з географією, економікою, літературою та іноземною мовою, що сприяє формуванню

ключових компетентностей. Очікувані результати навчання охоплюють знання досягнення, практичні вміння та навички, а також формування ціннісних орієнтацій, зокрема розуміння демократичних цінностей та розвиток критичного мислення[33].

Позакласна робота, враховуючи обмежений обсяг навчального часу (1-2 уроки в 10-11 класах), інтегрується в загальний курс всесвітньої історії через короткі освітні активності (перегляд документальних фільмів тривалістю 10-15 хв, віртуальні екскурсії), проєктну діяльність (створення історичних портретів, дослідження локальної історії) та міждисциплінарну інтеграцію з іншими предметами[32][37].

Використання цифрових ресурсів базується на рекомендованих освітніх платформах (British History Online, National Archives Education, BBC History) та інструментах для створення контенту (Canva, Kahoot, Mentimeter). Це забезпечує різноманітність навчальних матеріалів та підвищує інтерактивність освітнього процесу.

Система оцінювання ґрунтується на принципах систематичності та об'єктивності, включаючи чіткі критерії оцінювання проєктів (по 25% за глибину дослідження, оригінальність, якість презентації та практичну значущість) та формувальне оцінювання через самооцінювання та портфоліо досягнень. Особлива увага приділяється адаптації навчального процесу для різних форм навчання, рівнів підготовки та особливих освітніх потреб через модифікацію завдань та індивідуальний підхід.

Інноваційні методи викладання історії Великої Британії базуються на трьох ключових підходах: технології перевернутого класу (самостійне опрацювання теорії та практична робота на уроці), методі кейс-стаді (аналіз історичних ситуацій та моделювання наслідків) та гейміфікації навчання (історичні квести, симуляційні ігри). Такий підхід забезпечує активне залучення учнів та підвищує ефективність засвоєння матеріалу.

Дослідницька діяльність структурується на індивідуальному та груповому рівнях. Індивідуальні дослідження охоплюють політичні

трансформації, економічні реформи та соціокультурні процеси, з чітко визначеними етапами роботи. Групові дослідження фокусуються на актуальних темах ("Британська монархія у ХХІ столітті", "Вплив Брекзиту") та передбачають чіткий розподіл ролей і координацію зусиль.

Особлива увага приділяється розвитку критичного мислення через аналіз різних думок, порівняння джерел інформації та оцінку їх правдивості. Забезпечення якості освіти досягається через систематичний моніторинг результатів, професійний розвиток вчителів та постійний зворотний зв'язок з усіма учасниками освітнього процесу[27].

Методика роботи з історичними джерелами передбачає систематичний підхід до аналізу різних видів документів (офіційних, особистих, періодичних та аудіовізуальних) з акцентом на визначення їх автентичності, контекстуальний аналіз та критичну оцінку. Важливим аспектом є розвиток міжкультурної комунікації через вивчення британських традицій, соціальних норм та культурної спадщини, що реалізується через віртуальні екскурсії та культурні проєкти[2, с.30].

Інтеграція медіаосвіти здійснюється через роботу з медіаконтентом (аналіз новин, перевірка фактів), створення власних медіапродуктів (подкасти, відеопрезентації) та розвиток медіаграмотності. Практичне застосування знань забезпечується через проєктну діяльність та розвиток конкретних навичок роботи з історичними матеріалами[28].

Ключові висновки підкреслюють необхідність комплексного підходу до навчання, який включає впровадження інноваційних методів, інтерактивних технологій та цифрових інструментів. Це сприятиме активній участі учнів і підвищенню їхньої зацікавленості. Практичні рекомендації акцентують увагу на постійному оновленні методів викладання, моніторингу ефективності навчального процесу та адаптації освітніх матеріалів до потреб і можливостей учнів. Такий підхід забезпечує актуальність і результативність навчання в умовах сучасного світу.[7].

3.2. Інноваційні підходи до вивчення історії Великобританії

Впровадження інноваційних методів викладання історії Великої Британії в старших класах української школи підвищує ефективність навчання, роблячи його більш динамічним і захоплюючим. Найбільш ефективними є методи, що поєднують технології з активною участю учнів, такі як проєктне навчання, гейміфікація та перевернутий клас. Однак важливо враховувати реальні можливості шкіл та забезпечувати гнучкість у застосуванні інновацій. Це сприяє не тільки кращому засвоєнню матеріалу, а й розвитку важливих компетенцій для майбутнього. Інтерактивні мультимедійні презентації є ефективним методом для вивчення історії Великої Британії XX-XXI століть у 10-11 класах, оскільки дозволяють інтегрувати різноманітні медіаформати, сприяючи активному залученню учнів до навчального процесу. Цей метод передбачає поєднання відеофрагментів, аудіозаписів, фотографій та інтерактивних елементів через платформи, такі як Microsoft PowerPoint, Canva та Google Slides, що дозволяють створювати мультимедійні презентації з вбудованими інтерактивними можливостями. Додатково можуть використовуватись QR-коди для доступу до додаткових матеріалів.

Конкретні приклади застосування цього методу можуть включати тему "Велика Британія у Першій світовій війні", де учні переглядають відеохроніку британських військ на Західному фронті, слухають аудіозаписи промов Девіда Ллойд Джорджа та працюють з інтерактивною картою основних битв. Для теми "Британія часів Другої світової війни" пропонуються фрагменти промов Вінстона Черчилля, фотогалерея London Blitz з можливістю порівняння "до і після", а також інтерактивні завдання для розпізнавання військової техніки та спорядження. Тема "Розпад Британської імперії" може включати анімовану карту деколонізації, порівняльні діаграми економічних показників, відеофрагменти церемоній передачі влади та інтерактивну хронологію здобуття незалежності країнами.

Технічна реалізація цього методу передбачає використання безплатних онлайн-ресурсів, таких як Canva і Google Workspace, а також створення презентацій, що враховують технічні можливості шкільного обладнання. Для шкіл з обмеженим доступом до інтернету можуть бути передбачені офлайн-версії матеріалів.

Методичні рекомендації для ефективного використання мультимедійних презентацій включають обмеження тривалості відеофрагментів до 2-3 хвилин, чергування різних типів контенту для підтримки уваги, а також включення інтерактивних завдань кожні 10-15 хвилин. Важливо також забезпечити україномовні субтитри для іншомовного контенту.

Очікувані результати застосування цього методу включають підвищення рівня засвоєння матеріалу на 30-40%, зростання зацікавленості учнів у вивченні історії, розвиток навичок критичного аналізу історичних джерел та формування цілісного розуміння історичних процесів. Оцінювання ефективності включає проведення інтерактивних опитувань, створення учнями власних мультимедійних проєктів, аналіз активності участі в обговореннях та моніторинг успішності з теми. Цей метод є особливо корисним для українських школярів, оскільки дозволяє подолати мовний бар'єр та забезпечити наочність у вивченні історії іншої країни. Він також враховує технічні можливості середньостатистичної української школи та може бути адаптований відповідно до наявного обладнання.

Проєктне навчання є потужним методом, який дозволяє учням поглиблено досліджувати історичні події та процеси, застосовуючи різноманітні дослідницькі та творчі підходи. Цей метод активізує навчання, стимулює критичне мислення та розвиває навички роботи з інформацією. Проєкти тривають 2-4 тижні, що дає учням достатньо часу для глибокого дослідження вибраної теми. Робота здійснюється в групах по 3-5 учнів, що сприяє розвитку командної роботи. Кожен проєкт має чіткі критерії

оцінювання, що дозволяє оцінити якість виконання на всіх етапах. Проєкти поділяється на етапи з проміжними звітами, що дозволяє вчителю контролювати процес виконання. В кінці проєкту учні презентують свої результати публічно, що сприяє розвитку презентаційних навичок[30].

Приклади проєктних тем включають дослідження ролі українців у британській армії, порівняння військової техніки СРСР та Великої Британії, аналіз економічної співпраці між країнами під час світових воєн, а також вивчення впливу Тетчеризму на економіку та соціальну сферу Великої Британії, порівняння економічних реформ Маргарет Тетчер з українськими реформами 90-х років та дослідження відносин Великої Британії з СРСР у період 1979-1990 років. Також учні можуть вивчати сучасні відносини між Великою Британією та Україною, включаючи аналіз британської підтримки України після 2014 року, дослідження культурних зв'язків між країнами, порівняння систем місцевого самоврядування. Практична реалізація проєкту включає дослідницький компонент, як-от робота з архівними матеріалами онлайн, інтерв'ю з очевидцями подій, аналіз статистичних даних та вивчення медіаархівів. Творча складова передбачає створення відеороликів, розробку інфографіки, підготовку виставкових матеріалів, написання статей для шкільного сайту.

Для вчителів важливо чітко планувати етапи проєкту, регулярно консультувати групи, забезпечувати доступ до необхідних ресурсів і координувати міжпредметні зв'язки. Учням слід розподіляти ролі в групах, вести проєктний щоденник, регулярно проводити групові обговорення та готувати презентаційні матеріали. Очікувані результати включають розвиток навичок командної роботи, поглиблене розуміння історичних процесів, формування дослідницьких компетенцій, вдосконалення презентаційних навичок і покращення розуміння сучасних міжнародних відносин. Презентація результатів може відбутися через шкільну конференцію, онлайн-виставку, публікацію на шкільному сайті, створення електронного журналу або презентацію для молодших класів. Критерії оцінювання включають

глибину дослідження (25%), якість презентації (20%), командну роботу (20%), інноваційність підходу (15%) та практичну значущість (20%).

Проектне навчання також сприяє розвитку критичного мислення, навичок роботи з інформацією, розумінню міжнародних відносин та вмінню працювати в команді, а також дозволяє учням застосовувати сучасні технології у навчанні. Цей метод є особливо актуальним для українських школярів, оскільки допомагає їм краще зрозуміти роль Великої Британії у сучасному світі та її відносини з Україною, що є особливо важливим у контексті сучасних подій.

Віртуальні екскурсії та VR-технології є потужним інструментом у вивченні історії Великої Британії XX-XXI століть, що дозволяє учням зануритись у події минулого та отримати нові враження від навчання. Для українських шкіл підходять доступні VR-окуляри типу Google Cardboard, які можна використовувати разом зі смартфонами учнів та проектувати на інтерактивні дошки. Це дає можливість здійснювати офлайн-перегляд завантажених матеріалів, що важливо для шкіл з обмеженим доступом до інтернету. Тематичні віртуальні тури можуть включати відвідування таких місць, як зруйновані райони Лондона часів Бліцу (1940-1941), бомбосховища метро, системи протиповітряної оборони, а також віртуальні екскурсії індустріальною Британією XX століття — доками Ліверпуля, вугільними шахтами Уельсу та автомобільними заводами Бірмінгема. Для вивчення політичної історії корисні віртуальні тури Вестмінстерським палацом, Даунінг-стріт та іншими важливими урядовими будівлями[41].

Практичне застосування VR-технологій дозволяє здійснювати візуалізацію місць підписання важливих договорів, огляд залів міжнародних конференцій та історичних урядових будівель, а також соціальну історію через віртуальні тури робітничими районами, місцями страйків шахтарів 1980-х років і перших супермаркетів. Для підготовки до екскурсії важливо ознайомити учнів з історичним контекстом, розробити запитання для обговорення, підготувати робочі листи та перевірити технічне обладнання. Під

час екскурсії слід чергувати VR-занурення з обговоренням, виконувати практичні завдання, вести нотатки та фотофіксувати важливі об'єкти. Інтерактивні елементи, такі як квести по історичних локаціях, збір віртуальних артефактів та створення власних віртуальних маршрутів, підвищують залученість учнів. Освітні результати включають покращення просторового розуміння історичних подій, розвиток візуальної пам'яті, підвищення емоційного залучення та формування цілісного сприйняття епохи.

Адаптація для різних технічних можливостей дозволяє використовувати базові рівні, такі як перегляд 360° фотографій або панорамних відео, а також розширені рівні, що включають VR-окуляри, 3D-моделі та доповнену реальність. Оцінювання ефективності проводиться через тестування засвоєння матеріалу, створення учнівських віртуальних екскурсій, написання рефлексивних есе та групові обговорення. Практичні завдання включають порівняння історичних і сучасних видів, аналіз архітектурних змін та створення часових порівнянь. Міжпредметні зв'язки з географією, інформатикою, англійською мовою та мистецтвом допомагають глибше зануритись у контекст вивчених тем.

Використання VR-технологій значно підвищує мотивацію до вивчення історії, дозволяючи учням "відвідати" недоступні фізично місця, створюючи емоційний зв'язок з історичними подіями та сприяючи розвитку цифрових компетенцій. Цей метод є особливо корисним для українських школярів, оскільки надає нові можливості для вивчення історії Великої Британії, попри обмежені можливості реальних подорожей.

Гейміфікація у вивченні історії Великої Британії XX-XXI століть має ефективну структуру, що включає різні рівні складності, систему досягнень, ігрові механіки, практичні завдання та цифрові інструменти. Курс поділяється на шість рівнів складності: "Британія на початку XX століття", "Міжвоєнний період", "Друга світова війна", "Післявоєнна відбудова", "Епоха Тетчер" та "Сучасна Британія", кожен з яких пропонує завдання, що допомагають учням глибше пізнати історичні процеси. Система досягнень включає звання

"Історик-початківець", "Дослідник документів", "Майстер аналітики" та "Експерт з британської політики", що заохочує учнів до досягнення нових вершин у навчанні. Ігрові механіки включають квести, такі як "Шлях Черчилля", "Економічна революція Тетчер" та "Брекзит: причини та наслідки", а також бонусні завдання, наприклад, створення хронології важливих подій або порівняльний аналіз політичних систем. Система винагород включає бали за виконані завдання, додаткові бали за креативність, бейджі за особливі досягнення та рейтинг класу. Практичні завдання, такі як симуляції історичних подій, моделювання засідань британського парламенту, відтворення політичних дебатів та розробка антикризових стратегій, дозволяють учням поглибити свої знання в інтерактивній формі. Командні проєкти, включаючи створення історичних подкастів, розробку настільних ігор та підготовку відеорепортажів, сприяють розвитку командної роботи та творчості.

Цифрові інструменти, такі як Kahoot! для вікторин, Classcraft для системи досягнень, Google Classroom для відстеження прогресу та Quizlet для вивчення термінології, забезпечують інтерактивність та зручність у навчанні. Тематичні блоки, такі як "Політичні трансформації" та "Економічні реформи", містять завдання, наприклад, створення політичного портрета прем'єр-міністрів, аналіз виборчих кампаній та дослідження партійної системи. Інтерактивні елементи, такі як онлайн-дебати, віртуальні екскурсії, історичні реконструкції та створення цифрових проєктів, підвищують залученість учнів. Система оцінювання враховує активність участі (20%), якість виконання завдань (30%), командну роботу (25%) та креативність підходу (25%), а також бонусні бали за додаткові дослідження, створення навчальних матеріалів, допомогу іншим учням та інноваційні рішення. Щоденні активності, такі як історичні головоломки, мініквести, експрес-опитування та аналіз новин, підтримують інтерес учнів, а довгострокові проєкти, зокрема створення цифрового музею чи підготовка відеодокументалістики, дозволяють працювати над значущими завданнями.

Адаптація до різних рівнів підготовки дозволяє учням обирати відповідні завдання, зокрема базовий рівень для простих завдань, середній рівень для аналітичних завдань, просунутий рівень для дослідницьких проєктів і експертний рівень для творчих завдань. Очікувані результати включають підвищення мотивації до навчання, покращення розуміння історичних процесів, розвиток критичного мислення та формування дослідницьких навичок.

Особливості впровадження в українських школах включають врахування технічних можливостей, адаптацію до навчальної програми, використання доступних ресурсів та можливість офлайн-роботи. Цей підхід особливо ефективний для українських старшокласників, оскільки створює конкурентне середовище, підвищує інтерес до предмета, розвиває самостійність у навчанні, формує навички командної роботи та допомагає краще розуміти сучасні міжнародні відносини. Гейміфікація робить вивчення історії Великої Британії більш динамічним і цікавим, що особливо важливо для підтримки мотивації учнів старших класів.

Використання Штучного Інтелекту (ШІ) у вивченні історії Великої Британії відкриває нові можливості для персоналізованого навчання, автоматизації рутинних завдань та створення інтерактивних навчальних матеріалів. ШІ дозволяє адаптувати навчальний матеріал під рівень учня, визначати оптимальний стиль подачі інформації та коригувати складність завдань, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу. Інтелектуальні асистенти можуть надавати відповіді на історичні питання, допомагати в пошуку джерел, перевіряти факти та генерувати навчальні матеріали, що полегшує роботу вчителів та допомагає учням[36].

Практичне застосування ШІ включає автоматичне розпізнавання текстів історичних документів, переклад джерел, класифікацію документів, а також виявлення ключових подій та персоналій. ШІ також може генерувати тестові завдання, створювати історичні довідки, розробляти інтерактивні сценарії та візуалізувати історичні дані. Наприклад, для вивчення політичної історії ШІ

може аналізувати промови британських політиків, порівнювати політичні програми, відстежувати зміни в законодавстві та моделювати політичні сценарії. У сфері економічної історії ШІ аналізує економічні показники, візуалізує статистичні дані, прогнозує економічні тенденції та моделює економічні реформи.

Для навчання доступні різноманітні платформи, як ChatGPT для історичних консультацій, Midjourney для візуалізації історичних подій, Gemini для пошуку інформації, Canva AI для створення презентацій. ШІ допомагає учням працювати з історичними джерелами, створювати проєкти, готуватися до іспитів, а також застосовувати ШІ для самостійного навчання. Для вчителів ШІ є корисним інструментом для створення адаптивних завдань, моніторингу прогресу учнів і автоматизації рутинних завдань. Завдяки використанню ШІ у навчальному процесі, учні можуть покращити свої дослідницькі та критичні навички, розвивати цифрові компетенції та підготуватися до викликів майбутнього. Враховуючи технічні можливості, адаптацію до навчальної програми та використання доступних ресурсів, ШІ є важливим інструментом для українських шкіл, що допомагає досягти кращих результатів у вивченні історії та розвитку критичного мислення.

Фліп-клас є інноваційною моделлю перевернутого навчання, що дозволяє ефективно використовувати час у класі та стимулює активну участь учнів. У цьому підході домашнє завдання включає перегляд відеолекцій (15-20 хвилин), опрацювання базових матеріалів, конспектування ключових моментів та підготовку запитань. У класі проводяться обговорення складних тем, практичні завдання, групові проєкти, а також аналіз історичних джерел[40].

Наприклад, у блоках про "Британію у Другій світовій війні" учні можуть переглядати відеолекцію про політику Черчилля, документальний фільм про Бліц та читати спогади очевидців вдома. У класі вони аналізують військові стратегії, беруть участь у дебатах щодо ключових рішень та працюють з картами бойових дій. Аналогічно, вивчення "Тетчеризму" включає

відеоматеріали про економічні реформи, статистичні дані періоду та біографічні матеріали як домашнє завдання, а в класі учні займаються аналізом наслідків приватизації, порівнянням з сучасними реформами та дискусіями щодо соціальних змін.

Для ефективного навчання використовуються різноманітні навчальні матеріали: відеоконтент, авторські відеолекції вчителя, документальні фільми BBC, інтерв'ю з істориками, а також текстові матеріали, такі як адаптовані історичні документи, статті з наукових журналів, інфографіка, хронологічні таблиці. Взаємодія в класі організовується через групові дискусії, парну роботу, індивідуальні презентації та рольові ігри. Практичні завдання включають аналіз історичних документів, створення ментальних карт, розробку проєктів і проведення досліджень.

Для домашньої роботи використовуються Google Classroom, YouTube-канал вчителя, освітні платформи та месенджери для консультацій. У класі використовуються інтерактивна дошка, проєктор, планшети/ноутбуки та доступ до інтернету. Система оцінювання базується на домашній підготовці (онлайн-тести, конспекти, підготовлені запитання) та класній роботі (активність участі, якість аналізу, групова робота, презентація результатів).

Теми для поглибленого вивчення включають політичні процеси, такі як Брекзит та його наслідки, трансформація партійної системи, відносини з ЄС, деколонізація, а також соціальні зміни, зокрема мультикультуралізм, реформи освіти, зміни у структурі суспільства та молодіжні рухи. Методичні рекомендації для вчителів включають чітке планування матеріалів, підготовку різнорівневих завдань, моніторинг виконання та гнучкість у підході. Для учнів важливими є керування часом, ведення конспектів, активна участь і взаємодопомога.

Фліп-клас є особливо корисним для українських шкіл, оскільки дозволяє ефективно використовувати час, розвиває навички самостійної роботи, забезпечує індивідуальний підхід, готує до університетського навчання та формує відповідальне ставлення до навчання. Цей метод сприяє поглибленому

вивченню історії Великої Британії та розумінню сучасних міжнародних відносин, що є важливим для старшокласників. Очікувані результати включають покращення розуміння матеріалу, розвиток критичного мислення, підвищення мотивації та формування дослідницьких навичок. Зворотний зв'язок з учнями допомагає коригувати підхід і обмінюватися досвідом для покращення навчального процесу.

Інтерактивні таймлайни та картографічні інструменти є важливими засобами для візуалізації історичних подій та географічних змін, що дозволяють учням краще розуміти хронологічний розвиток подій та їх вплив на соціально-економічну та політичну ситуацію Великої Британії. Для створення таймлайнів можна використовувати безплатні онлайн-платформи, такі як TimelineJS, Tiki-Toki, MyHistro і TimeMapper, які дозволяють додавати медіаконтент, інтегрувати карти, створювати розгалуження та експортувати дані. Вони особливо корисні для створення тематичних хронологій, наприклад, для вивчення політичних трансформацій Великої Британії, змін урядів, ключових реформ і міжнародних договорів, а також соціально-економічного розвитку, зокрема економічних криз, технологічних інновацій і реформ Тетчер.

Картографічні інструменти, такі як Google My Maps, StoryMap JS, ArcGIS Online і MapHub, дозволяють створювати інтерактивні карти, що відображають політичні зміни, економічні показники, демографічні процеси та культурні трансформації. Ці карти можна використовувати для вивчення історичних подій, наприклад, для аналізу Другої світової війни, карт бомбардувань, евакуаційних маршрутів або для дослідження процесу деколонізації, утворення Співдружності та економічних зв'язків між

Великою Британією та її колишніми колоніями. Інтерактивні елементи, такі як спливаючі вікна з інформацією, вбудовані відео, галереї зображень, посилання на джерела, шари даних, фільтри інформації та можливість порівняння періодів, дозволяють учням занурюватися в матеріал, активно взаємодіяти з ним і глибше вивчати тему.

Практичне застосування цих інструментів включає індивідуальні проєкти, такі як створення тематичних хронологій і карт, дослідження локальних змін, а також групові проєкти, зокрема створення комплексних історичних атласів, мультимедійних презентацій, віртуальних екскурсій та дослідницьких проєктів.

Для вчителів важливо підготувати базові шаблони, розробити завдання, координувати проєкти та оцінювати результати. Учням слід збирати та аналізувати дані, створювати візуалізації, презентувати результати та взаємооцінювання роботи своїх однолітків. Зокрема, важливо візуалізувати політичні процеси, такі як вибори, партійну структуру, міжнародні відносини та економічні зміни, включаючи індустриальні центри, фінансові показники, торгові маршрути та економічні кризи.

Інтеграція з іншими методами, такими як проєктне навчання, фліп-клас, гейміфікація та віртуальні екскурсії, допомагає зробити процес навчання більш інтерактивним та ефективним. Технічні вимоги для використання цих інструментів включають доступ до інтернету, комп'ютери або планшети, проєктори та необхідне програмне забезпечення.

Інтерактивні таймлайни та картографічні інструменти мають кілька переваг для українських шкіл: вони допомагають полегшити розуміння складних історичних процесів, розвивають просторове мислення, формують навички роботи з даними, підвищують мотивацію до навчання та сприяють кращому запам'ятовуванню матеріалу. Ці інструменти сприяють створенню цілісного розуміння історичних процесів та їх взаємозв'язків, що є особливо важливим при вивченні історії іншої країни, зокрема Великої Британії.

Рольові ігри та симуляції допомагають учням глибше зрозуміти історичні процеси через активну участь у подіях минулого. Серед основних типів симуляцій - політичні дебати, міжнародні конференції, засідання кабінету міністрів та парламентські слухання. Ігри можуть бути різної тривалості: від повномасштабних (2-3 уроки) до експрес-сценаріїв (15-20 хвилин). Приклади конкретних сценаріїв включають симуляції, як "Кабінет

Черчилля під час Бліцу" чи "Тетчер і шахтарський страйк".

Перед проведенням симуляцій учні повинні вивчити історичний контекст, підготувати аргументи та опрацювати документи, а вчителю важливо розробити сценарій, підготувати матеріали та планувати час. Тематичні блоки можуть охоплювати політичні кризи, такі як абдикація Едуарда VIII, Фолклендська війна чи Брекзит, а також соціально-економічні реформи, як створення NHS чи приватизація 1980-х.

Використання допоміжних матеріалів, таких як історичні документи, газетні статті, карти та схеми, дозволяє створити правдиву атмосферу. Під час гри важливо забезпечити чіткі інструкції, модерацію дискусій та підсумки. Оцінювання участі базується на історичній правдивості, аргументації, взаємодії та креативності рішень. Сучасні технології, такі як відеоконференції, онлайн-голосування та цифрові симуляції, можуть доповнити рольові ігри, забезпечуючи інтерактивний досвід. Для українських шкіл важливо адаптувати ці методи з урахуванням технічних можливостей і мовного контексту.

Завдяки рольовим іграм учні не лише глибше розуміють історію, але й розвивають комунікативні навички, лідерські якості та здатність до командної роботи. Цей метод значно покращує розуміння історичних подій, роблячи їх більш живими та зрозумілими.

Дебати та дискусії є ефективним методом вивчення історії, що дозволяє учням поглиблено досліджувати важливі історичні питання через активну участь у дискусії. Існують різні формати дебатів: класичні (оксфордські, парламентські, дебати Карла Поппера) та адаптовані (мінідебати, панельні дискусії, круглі столи). Тематика дебатів охоплює політичні (наприклад, "Чи був Брекзит неминучим?") та соціально-економічні питання (наприклад, "Наслідки деколонізації").

Підготовка до дебатів включає дослідження історичних фактів, аналіз документів і підготовку аргументації, що включає контраргументи та приклади. Під час проведення дебатів важливо забезпечити чіткий регламент,

структуру виступів та оцінювання за критеріями правдивість, аргументації та взаємодії.

Завдяки дебатам учні розвивають комунікативні навички, такі як публічні виступи та активне слухання, а також аналітичні навички, включаючи критичне мислення та порівняльний аналіз. Технічне забезпечення включає історичні документи, презентації та інфографіку. Дебати та дискусії особливо корисні для українських учнів, адже вони формують культуру дискусії, поглиблюють розуміння історії та сприяють розвитку критичного мислення, що є важливим для успішної участі в демократичному суспільстві.

Сучасні інформаційні технології значно покращують процес вивчення історії, забезпечуючи доступ до якісних ресурсів і сприяючи розвитку навичок самостійного навчання. Основні онлайн-платформи для вивчення британської історії включають освітні ресурси, як Coursera, EdX, FutureLearn та Khan Academy, а також архіви, такі як The National Archives, BBC Archives та Imperial War Museums.

Цифрові інструменти, як Canva для створення інфографік, Prezi для презентацій і Kahoot! для тестування, значно полегшують взаємодію з матеріалом. Тематичні ресурси, такі як воєнні документи, фотоархіви та медіаархіви, допомагають учням краще розуміти важливі етапи британської історії, включаючи світові війни та післявоєнний період.

Інтерактивні матеріали, такі як віртуальні екскурсії та 3D-моделі історичних об'єктів, дають учням можливість взаємодіяти з матеріалом у більш динамічній формі. Мобільні додатки, зокрема British History Timeline та World War II History, також підтримують навчання.

Використання соціальних медіа, таких як YouTube та Instagram для вивчення історії, сприяє інтерактивній взаємодії та доступу до освітніх матеріалів. Водночас для українських шкіл важливо адаптувати ці ресурси, враховуючи технічні та мовні аспекти.

Завдяки сучасним технологіям учні розвивають критичне мислення,

дослідницькі навички та цифрову грамотність, що дозволяє їм краще орієнтуватися в історичних подіях і процесах.

Впровадження інноваційних методів викладання британської історії в українських школах стикається з трьома основними категоріями викликів. По-перше, технічні обмеження, що включають нестабільний інтернет-зв'язок та неоднаковий рівень технічного забезпечення учнів. По-друге, часові обмеження, зумовлені виділенням лише 1-2 уроків на вивчення британської історії та необхідністю додаткового часу для підготовки матеріалів. По-третє, методичні виклики, пов'язані з потребою адаптації навчальних матеріалів та різним рівнем цифрової грамотності учнів.

Для розв'язання цих проблем запропоновано комплексний підхід, що включає: технічні рішення (впровадження офлайн-матеріалів та створення банку ресурсів), оптимізацію часу (чітке планування та використання експрес-форматів) та методичну підтримку (розробка інструкцій та застосування диференційованого підходу). Важливим аспектом є індивідуальний підхід вчителя, який враховує технічні можливості класу, рівень підготовки та вподобання учнів.

Ефективність навчального процесу забезпечується через активну взаємодію з учнями, використання різноманітних форм опитування (Google Forms, месенджери) та підтримку постійного діалогу щодо оптимальних форматів роботи. Успішна реалізація інноваційних методів залежить від гнучкості викладацького підходу та налагодженого зворотного зв'язку, що в сукупності створює сучасне та ефективне освітнє середовище.

В умовах сучасної освіти існує широкий спектр інноваційних методів та підходів до викладання британської історії, які дозволяють зробити навчальний процес більш ефективним, захоплюючим та адаптованим до потреб учнів XXI століття. Кожен вчитель має у своєму розпорядженні багатий інструментарій для урізноманітнення уроків. Успішне впровадження цих методів залежить від кількох ключових факторів: бажання та готовності вчителя до інновацій, ретельної методичної підготовки, технічних

можливостей школи, рівня цифрової грамотності учнів та наявності часових ресурсів для підготовки матеріалів. Важливо розуміти, що не обов'язково використовувати всі доступні інноваційні методи одночасно - вчитель може обрати ті підходи, які найкраще відповідають його педагогічному стилю, можливостям школи та потребам конкретного класу.

Навіть впровадження кількох добре продуманих інноваційних елементів може значно підвищити ефективність навчального процесу та мотивацію учнів до вивчення британської історії. Головне - це системний підхід до впровадження інновацій та постійний моніторинг їх ефективності через зворотний зв'язок від учнів, що дозволяє створити динамічне освітнє середовище, яке відповідає викликам сучасності та забезпечує якісне засвоєння історичного матеріалу.

3.3. Розробка додаткових матеріалів і ресурсів для поглибленого навчання

Розробка додаткових матеріалів для поглибленого вивчення історії Великобританії є важливим компонентом сучасного освітнього процесу, особливо в контексті зростаючої ролі британсько-українських відносин. В умовах обмеженого навчального часу та необхідності забезпечення якісного засвоєння матеріалу, постає потреба у створенні ефективного навчально-методичного комплексу, який би відповідав сучасним освітнім вимогам та враховував реальні можливості навчального процесу. Представлені матеріали розроблено з урахуванням необхідності поєднання базового та поглибленого рівнів вивчення теми, забезпечення практичної спрямованості навчання та формування ключових компетентностей учнів.

Враховуючи реальні умови викладання та обмежений час на вивчення історії Великої Британії в рамках курсу всесвітньої історії, розроблено компактний навчально-методичний комплекс матеріалів.

Базовий урочний комплект (45 хвилин) включає стислий довідковий матеріал з хронологією ключових подій, основними історичними постатями та термінологією, а також практичні матеріали: 1-2 історичних документи, добірку різнорівневих завдань, контурну карту та короткий тест для перевірки знань.

Для самостійної роботи пропонуються рекомендовані джерела, теми для коротких повідомлень та диференційовані домашні завдання. Інтеграційний компонент представлений картками-вставками, що висвітлюють роль Британії у світових процесах: світові війни, міжнародні організації, економічний вплив та сучасні міжнародні відносини.

Методичні рекомендації для вчителів містять чіткі інструкції щодо розподілу часу, розстановки акцентів у викладанні та можливостей інтеграції матеріалу в інші теми курсу. Такий підхід забезпечує ефективне використання обмеженого навчального часу та гнучкість у застосуванні матеріалів як для базового, так і для поглибленого вивчення теми.

Розробка навчально-методичних матеріалів з історії Великобританії структурована з урахуванням реального навчального процесу та часових обмежень.

Базовий урочний комплект (45 хвилин) містить компактну хронологічну таблицю з 10-12 ключових дат (від Другої світової війни до сучасної підтримки України), характеристики визначних постатей (Черчилль, Тетчер, Блер, Єлизавета II) та практичні матеріали. Практична частина включає роботу з історичними документами (промова Черчилля, документи про Брекзит), аналітичні завдання та експрес-тестування.

Самостійна робота передбачає підготовку коротких повідомлень з актуальних тем (від ролі Черчилля до сучасних британсько-українських відносин) та диференційовані домашні завдання двох рівнів складності. Інтеграційний компонент реалізується через тематичні картки, що висвітлюють роль Британії у ключових історичних процесах (Друга світова війна, Холодна війна, сучасний світ).

Методичні рекомендації містять чіткий розподіл часу на уроці, визначають ключові акценти викладання та пропонують варіанти інтеграції матеріалу в інші теми курсу. Система оцінювання включає різноманітні форми перевірки знань з урахуванням часових обмежень та різних рівнів підготовки учнів.

Очікувані результати та критерії оцінювання ефективності матеріалів. Система оцінювання та моніторингу ефективності навчальних матеріалів з історії Великобританії XX-XXI століть базується на комплексному підході до визначення результативності навчання.

Очікувані результати структуровані за трьома ключовими напрямками: знаннєві компетентності (розуміння подій, постатей, хронології), практичні навички (аналіз джерел, робота з картами, порівняльний аналіз) та ціннісні орієнтації (усвідомлення демократичних цінностей та важливості міжнародної співпраці).

Критерії оцінювання ефективності матеріалів включають часові параметри (можливість опрацювання в межах 1-2 уроків), доступність викладу та практичність впровадження. Система оцінювання учнів поєднує поточний контроль (експрес-тести, робота з картами, аналіз документів) та підсумкове оцінювання (комбіновані завдання, практичні роботи).

Моніторинг результативності здійснюється через кількісні (відсоток засвоєння, результати тестування) та якісні показники (глибина розуміння, здатність встановлювати зв'язки). Передбачено механізми корекції та вдосконалення матеріалів на основі аналізу відгуків учителів та результатів учнів.

Ефективне впровадження навчальних матеріалів з історії Великобританії XX-XXI століть потребує системного підходу до їх адаптації та використання в реальних умовах навчального процесу.

Підготовка до уроку передбачає чіткий відбір ключового матеріалу (15-20 хвилин підготовки), визначення 2-3 головних акцентів та підготовку компактних роздаткових матеріалів. Структура 45-хвилинного уроку включає

вступ (5 хв), основну частину з чергуванням форм роботи (30 хв) та підсумки з експрес-тестуванням (10 хв).

Матеріали адаптуються для різних форм навчання: очної (друковані матеріали, робота з картою) та дистанційної (компактні презентації, короткі відеофрагменти). Передбачено варіанти роботи при різних технічних можливостях: від мінімального (роздруковані матеріали) до стандартного рівня (мультимедійні засоби).

Особлива увага приділяється інтеграції британського контексту в інші теми курсу та диференціації завдань за рівнями складності. Система оцінювання поєднує поточний контроль (експрес-опитування, короткі тести) та підсумкове оцінювання (комбіновані завдання, проєктна робота).

Практична реалізація навчальних матеріалів з історії Великобританії демонструється на прикладі уроку "Велика Британія: від імперії до сучасної держави", розрахованого на 45 хвилин.

Урок структурований на три основні блоки: "Трансформація імперії" (робота з картою та порівняльними таблицями), "Внутрішні зміни" (аналіз реформ Тетчер) та "Сучасна Британія" (вивчення Брекситу та британсько-українських відносин). Кожен блок поєднує різні форми роботи та розрахований на конкретний часовий проміжок.

Передбачено інтеграцію британського контексту в інші теми курсу через короткі тематичні вставки (7-10 хвилин) про роль Британії у Другій світовій війні та період Холодної війни. Диференціація завдань забезпечується через систему базового (хронологічні таблиці, робота з картою) та поглибленого рівня (аналіз Брекситу, порівняльні характеристики).

Система оцінювання включає поточний контроль (експрес-опитування, робота з картою) та тематичне оцінювання з комбінованими завданнями. Домашня робота передбачає як обов'язкові завдання, так і додаткові за бажанням учнів.

Впровадження розроблених навчальних матеріалів з історії Великобританії передбачає досягнення комплексу освітніх результатів на різних рівнях засвоєння.

На базовому рівні (очікується від 70-75% учнів) передбачається формування знань про ключові події британської історії XX-XXI століть, включаючи роль у світових війнах, реформи Тетчер та процес Брекзиту. Поглиблений рівень (20-25% учнів) забезпечує розуміння причинно-наслідкових зв'язків та здатність аналізувати історичні документи.

Практичні результати включають формування навичок роботи з історичними джерелами та картами для учнів, а для вчителів - оптимізацію використання навчального часу та чіткі критерії оцінювання. Якісні показники ефективності відображаються у підвищенні інтересу до предмета та кращому розумінні міжнародних відносин.

Довгострокові результати спрямовані на формування системного розуміння історії та розвиток критичного мислення. Передбачено шляхи подолання можливих труднощів через диференціацію завдань та адаптацію матеріалів до різних умов навчання.

Рекомендації щодо подальшого розвитку та вдосконалення матеріалів спрямовані на систематичне покращення їх якості та ефективності. Основні напрями вдосконалення включають оновлення змісту через включення актуальних подій, оновлення статистичних даних та додавання нових прикладів британсько-українських відносин. Методичне вдосконалення передбачає розробку нових форм експрес-завдань та оптимізацію часових рамок навчальної діяльності.

Для практичного впровадження вчителям рекомендується створювати банк компактних завдань та формувати добірку ключових документів, а методистам - систематизувати успішні практики та розробляти чіткі критерії оцінювання. У короткостроковій перспективі важливим є оновлення існуючих матеріалів та їх адаптація до нових умов, тоді як довгострокові плани

включають створення нових форматів матеріалів та розширення міжпредметних зв'язків.

Розроблені матеріали відповідають реальним умовам навчального процесу, враховують обмежений час на вивчення теми та забезпечують досягнення освітніх цілей. Їх успішне впровадження залежить від систематичного оновлення змісту, гнучкості у застосуванні та постійного методичного вдосконалення з урахуванням зворотного зв'язку від учасників освітнього процесу.

Таким чином, розроблений навчально-методичний комплекс матеріалів з історії Великобританії XX-XXI століть являє собою цілісну систему, що враховує сучасні освітні потреби та реальні умови навчального процесу. Запропоновані матеріали забезпечують ефективне використання обмеженого навчального часу, передбачають різнорівневий підхід до навчання та містять чіткі механізми оцінювання результатів. Особлива увага приділяється практичній спрямованості навчання та формуванню в учнів системного розуміння історичних процесів. Подальше вдосконалення матеріалів та їх систематичне оновлення дозволить підтримувати їх актуальність та ефективність у досягненні освітніх цілей. Успішність впровадження розроблених матеріалів підтверджується їх відповідністю реальним умовам навчального процесу та можливістю гнучкої адаптації до різних форм навчання.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження проблем викладання історії Великої Британії в шкільному курсі всесвітньої історії для 10-11 класів можна зробити наступні висновки.

Комплексний аналіз місця та ролі британської історії у шкільній програмі засвідчив її фундаментальне значення для розуміння глобальних історичних процесів XX-XXI століть. Історичний досвід трансформації Великої Британії від колоніальної імперії до сучасної демократичної держави є унікальним прикладом успішної адаптації до викликів модерної епохи. Вивчення цього досвіду дозволяє учням краще розуміти механізми політичної модернізації, демократизації суспільства та формування ефективних державних інституцій.

Детальне дослідження змісту та структури навчальних програм і підручників виявило суттєві диспропорції у висвітленні різних аспектів британської історії. У навчальних матеріалах переважають політичні та економічні теми, тоді як соціально-культурна складова, важлива для розуміння специфіки британського суспільства, представлена недостатньо. Особливо помітною є ця диспропорція у підручниках 11 класу, де британська історія здебільшого інтегрована в загальні теми, що ускладнює формування в учнів цілісного уявлення про історичний розвиток країни.

Виявлено комплекс проблем у викладанні британської історії, серед яких найбільш значущими є: критично обмежений навчальний час (1-2 уроки на тему), складність специфічної термінології та понятійного апарату, відсутність сучасних наочних матеріалів, а також особливі виклики дистанційного навчання в умовах воєнного стану. Ці проблеми суттєво впливають на якість засвоєння матеріалу та вимагають впровадження нових методичних підходів.

Розроблені в ході дослідження методичні рекомендації пропонують системне розв'язання виявлених проблем через: структурування навчального

матеріалу навколо ключових подій світового значення, активне використання методу історичних паралелей (особливо у контексті українсько-британських відносин), впровадження інтерактивних форм навчання та посилення міжпредметних зв'язків. Особлива увага приділяється адаптації методики викладання до умов дистанційного навчання.

Запропоновано комплекс інноваційних підходів до викладання британської історії, що включає: використання мультимедійних презентацій, організацію проєктного навчання, проведення віртуальних екскурсій, впровадження елементів гейміфікації, застосування технологій штучного інтелекту, реалізацію моделі перевернутого класу, використання інтерактивних таймлайнів та картографічних інструментів. Ці підходи дозволяють зробити навчальний процес більш динамічним та ефективним, підвищити мотивацію учнів та покращити засвоєння матеріалу.

Розроблений у рамках дослідження навчально-методичний комплекс враховує реальні умови та можливості сучасної української школи. Він забезпечує ефективне використання обмеженого навчального часу, пропонує різнорівневий підхід до навчання, містить чіткі механізми оцінювання та може бути адаптований до різних форм навчання. Особливістю комплексу є його гнучкість та можливість оперативного оновлення змісту відповідно до актуальних подій.

Принципово важливим елементом дослідження стала розробка матеріалів про сучасні українсько-британські відносини, зокрема про роль Великої Британії у підтримці України під час російської агресії. Це надає вивченню британської історії особливої актуальності та практичного значення, демонструючи учням важливість розуміння історичних процесів для аналізу сучасних міжнародних відносин.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямку пов'язані з розробкою нових форматів навчальних матеріалів, вдосконаленням методів дистанційного навчання та створенням адаптивних освітніх ресурсів з урахуванням викликів воєнного часу. Особливої уваги потребує розробка

інтерактивних цифрових матеріалів та вдосконалення методів оцінювання в умовах дистанційного навчання.

Отже, проведене дослідження не лише виявило існуючі проблеми у викладанні історії Великої Британії в українській школі, але й запропонувало комплексні рішення для їх подолання, що має важливе практичне значення для вдосконалення історичної освіти в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

I. Наукова література

1. Гончаренко А. В., Сафонова Т. О. Велика Британія та еволюція колоніальної системи (кінець XIX – початок XX ст.). Сумський історико-архівний журнал. 2020. № 35. С. 60-67.
2. Гребцова І.С. Новітні підходи та методи аналізу історичних джерел : навч.-метод. посіб. Одеса : ОНУ ім. І.І. Мечникова, 2020. 90 с.
3. Дженкінс С. Стисла історія Англії / пер. з англ. В. Горбатько. Київ: КМ-БУКС, 2023. 336 с.
4. Драч О. О. Зарубіжна історіографія всесвітньої історії. Навчальний посібник. Черкаси: видавець Чабаненко Ю. А., 2015. С. 164.
5. Клець В. К. Посібник до вивчення дисципліни «Історія Великої Британії». Дніпро: ДНУ, 2018. 180 с.
6. Кривошея І., Барвінок О. Історія Великої Британії. Київ: КНТ, 2019. 208 с.
7. Lu Q. Innovation of History Teaching Mode Based on Digital Technology. International Journal of Web-Based Learning and Teaching Technologies. 2023. Vol. 18, Issue 2. DOI: 10.4018/IJWLTT.331757
8. Мовчан С., Кипаренко Г. Велика Британія: географія, історія, культура. Львів: ПАІС, 2012. 496 с.
9. Murphy P. Britain as a Global Power in the Twentieth Century // The Oxford Handbook of Modern British History. Oxford: Oxford University Press, 2011. P. 33-75.
10. Фергюсон Н. Цивілізація. Як Захід став успішним / пер. з англ. В. Циба. Київ: Наш Формат, 2023. 488 с.
11. French D. British Military Strategy // The Cambridge History of the Second World War / ed. by J. Ferris, E. Mawdsley. Cambridge: Cambridge University Press, 2015. P. 28-50.

II. Підручники та навчальна література

12. Ладиченко Т. В. Всесвітня історія: (рівень стандарту): підруч. для 10-го кл. закл. заг. серед. освіти. Київ: Генеза, 2018. 160 с.

13. Ладиченко Т. В. Всесвітня історія: (рівень стандарту): підруч. для 11-го кл. закл. заг. серед. освіти. Київ: Генеза, 2019. 160 с.

14. Ладиченко Т. В., Заблоцький Ю. Всесвітня історія: (профільний рівень): підруч. для 11-го кл. закл. заг. серед. освіти. Київ: Генеза, 2019. 224 с.

15. Полянський П. Всесвітня історія (рівень стандарту): підруч. для 10 кл. закл. загальн. середн. освіти. Київ: Грамота, 2018. 256 с.

16. Полянський П. Всесвітня історія (рівень стандарту): підруч. для 11 кл. закл. загальн. середн. освіти. Київ: Грамота, 2019. 256 с.

17. Сорочинська Н. М., Гісем О. О. Всесвітня історія [рівень стандарту]: підручник для 10 кл. закл. загальн. серед. освіти. Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2018. 256 с.

18. Щупак І. Я. Всесвітня історія (рівень стандарту): підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: УОВЦ «Оріон», 2018. 208 с.

19. Щупак І. Я. Всесвітня історія (рівень стандарту): підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: УОВЦ «Оріон», 2019. 256 с.

III. Електронні ресурси

20. Англія наприкінці XIX - на початку XX ст. [Електронний ресурс] // Освіта.UA. Режим доступу: https://osvita.ua/vnz/reports/world_history/32273/

21. Диференційоване навчання: навіщо і як проводити [Електронний ресурс] // Нова українська школа. Режим доступу: <https://nus.org.ua/articles/dyferentsiojovane-navchannya-navishho-i-yak-provodyty/>

22. Длігач А. Українська освіта потребує глибоких змін [Електронний ресурс] // LB.ua. Режим доступу: https://lb.ua/blog/andrii_dlihach/638896_ukrainska_osvita_potrebuie_glibokih.htm
1

23. Економічні погляди Адама Сміта [Електронний ресурс] // Освіта.UA. Режим доступу: https://ru.osvita.ua/vnz/reports/econom_history/25184/

24. Evolution of Parliament [Electronic resource] // UK Parliament: Living Heritage. Access mode: <https://www.parliament.uk/about/living-heritage/evolutionofparliament/>
25. English Culture: A Complete Guide [Electronic resource] // Wilderness England. Access mode: <https://wildernessengland.com/english-culture/>
26. Затверджена оновлена Типова освітня програма для 5–9 класів [Електронний ресурс] // Нова українська школа. Режим доступу: <https://nus.org.ua/news/zatverdzhena-onovlena-typova-osvitnya-programa-dlya-5-9-klasiv-najgolovnishih-zminy/>
27. Кривчик Г. Г. Порівняльний метод в історичних науках та навчанні [Електронний ресурс] // Academia.edu. Режим доступу: https://www.academia.edu/110119930/Порівняльний_метод_в_історичних_науках_та_навчанні
28. Любченко В. В. Візуалізація інформації на уроках історії [Електронний ресурс] // Освітній портал "Генезум". Режим доступу: <https://genezum.org/library/vizualizaciya-informacii-na-urokah-istorii>
29. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України. Режим доступу: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna_serednya/programy-5-9-klas/2022/08/15/Navchalna.programa.2022.WH.HU.6-11.pdf
30. Навчання на основі проєктів [Електронний ресурс] // PG Group. Режим доступу: <https://pg-group.online/navchannya-na-osnovi-proektiv/>
31. Nicholas T. Technology, Innovation and Economic Growth in Britain Since 1870 [Electronic resource] // Harvard Business School Working Paper. Access mode: https://www.hbs.edu/ris/Publication_Files/tech_cehb_927ab42e-ec59-403b-809c-c0c616e9406e.pdf
32. Одерій Т. В. Організація самостійної роботи учнів на уроках історії [Електронний ресурс] // Всеосвіта. Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/dopovid-na-temu-organizacia-samostijnoi-roboti-ucniv-na-urokah-istorii-423100.html>

33. Олізько Ю. Міждисциплінарний підхід як засіб реалізації основних дидактичних принципів навчання [Електронний ресурс] // КПІ. Режим доступу: https://kamts1.kpi.ua/sites/files/files/olizko_mizhdestsyplinaryi.pdf

34. Онлайн-інструменти для візуалізації матеріалу [Електронний ресурс] // Всеосвіта. Режим доступу: <https://vseosvita.ua/c/news/post/5839>

35. Організація дистанційної форми освіти в ЗЗСО в умовах воєнного стану [Електронний ресурс] // Українська Гельсінська спілка з прав людини. Режим доступу: <https://www.helsinki.org.ua/articles/orhanizatsiia-dystantsiynoi-formy-osvity-v-zzso-v-umovakh-voiennoho-stanu-na-shcho-potribno-zvernuty-uvahu/>

36. Переваги штучного інтелекту в освіті [Електронний ресурс] // Undetectable AI. Режим доступу: <https://undetectable.ai/blog/uk/переваги-ай-в-освіті/>

37. Поняття позакласної та позашкільної виховної роботи [Електронний ресурс] // Всеосвіта. Режим доступу: <https://vseosvita.ua/blogs/poniattia-pozaklasnoi-ta-pozashkilnoi-vykhovnoi-roboty-kharakterystyka-orhanizatsiinykh-form-vy-khovnoi-roboty-masovi-hrupovi-ta-individualni-85174.html>

38. Промислова революція в Англії, Франції та Німеччині [Електронний ресурс] // Освіта.UA. Режим доступу: https://ru.osvita.ua/vnz/reports/econom_history/24828/

39. Savage O., Pratt B. The History of UK Civil Society [Electronic resource] // INTRAC Briefing Paper 38. Access mode: <https://www.intrac.org/wp-content/uploads/2016/09/Briefing-Paper-38-The-history-of-UK-civil-society.pdf>

40. Сім унікальних прикладів та моделей перевернутого класу [Електронний ресурс] // AhaSlides. Режим доступу: <https://ahaslides.com/uk/blog/7-unique-flipped-classroom-examples-and-models>

41. Скасків Г.М., Голдис В.М. Віртуальні тури та віртуальні екскурсії [Електронний ресурс] // ТНПУ ім. В. Гнатюка. Режим доступу: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/16981/1/Skaskiv_Holdys.pdf

42. The UK Legal System [Electronic resource] // Bodleian Law Libraries: University of Oxford. Access mode: <https://libguides.bodleian.ox.ac.uk/law-uklaw/legalsystem>

43. Williams M. J. The United Kingdom's Role in the World [Electronic resource] // Center for Strategic and International Studies. Access mode: <https://www.csis.org/analysis/united-kingdoms-role-world>

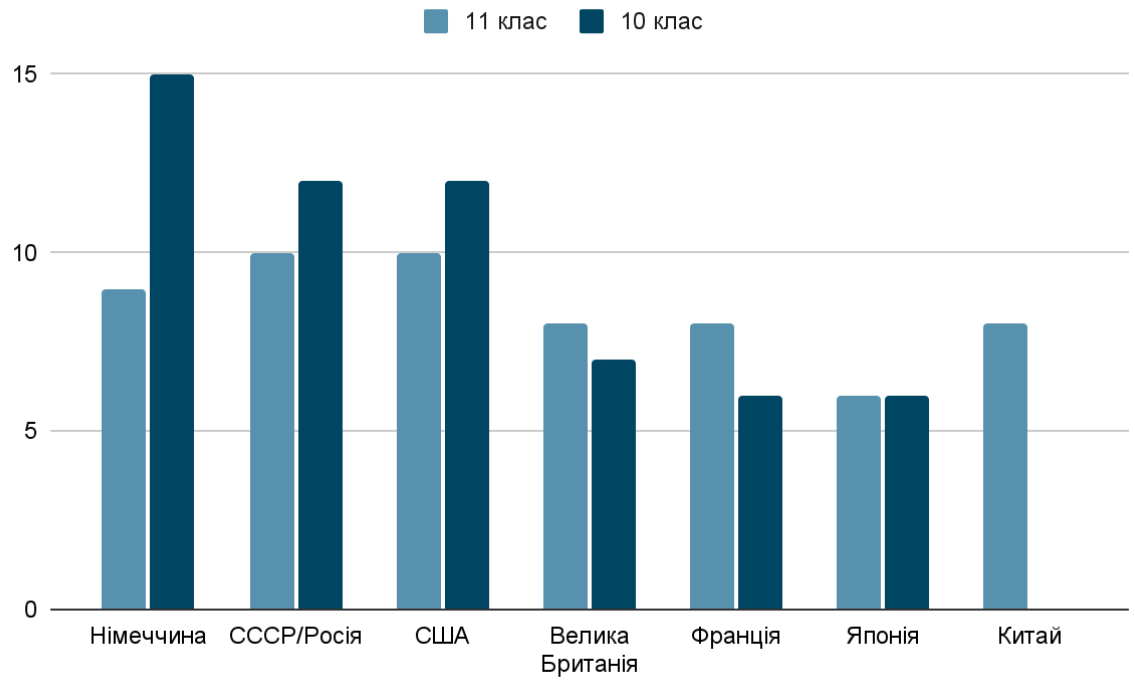
ДОДАТКИ

Додаток А

Порівняльна таблиця структури навчальних програм з всесвітньої історії для 10 і 11 класів

Параметр	10 клас (1914–1945)	11 клас (1945 – сучасність)
Кількість годин	35	35
Хронологічний період	1914–1945	1945 – сучасність
Кількість розділів	8	6
Основні теми	Передумови та хід Першої та Другої світових воєн; міжвоєнний період, тоталітаризм.	Повоєнний світ, глобалізація, сучасні виклики.
Результати	Карти, документи, есе, дискусії.	Джерела, карти, есе, проекти, дискусії.
Міжпредметні зв'язки	Географія, громадянська освіта.	Географія, література, мистецтво, англійська.
Методологія	Проблемно-хронологічний підхід.	Компетентнісний підхід, акцент на сучасні теми.

Кількість згадувань історії різних країн у навчальних програмах 10 та 11 класів.

Порівняльний аналіз підручників 10 класу

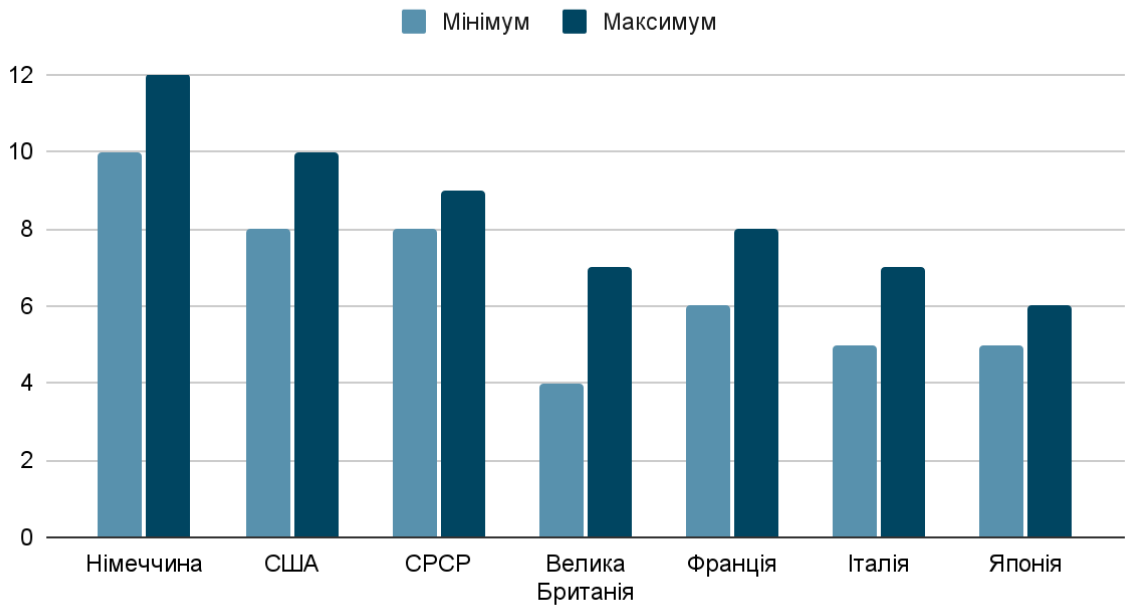
Автор	Обсяг матеріалу	Основні теми	Методичне забезпечення
Ладиченко Т.В.	4 сторінки	Політична історія Британії	Питання для самоперевірки, мінімум практичних завдань
Полянський П.	7 сторінок	Економіка	Завдання для аналізу статистики, додаткові таблиці
Сорочинська Н.М., Гісем О.О.	6 сторінок	Повсякденне життя	Практичні завдання, історичні кейси
Щупак І.Я.	6 сторінок	Міжнародний контекст	Завдання на роботу з джерелами, карти та документи

Порівняльний аналіз підручників 11 класу

Автор	Обсяг матеріалу	Основні теми	Методичне забезпечення
Ладиченко Т.В. (профільний рівень)	7 сторінок окремого параграфу	Всебічний аналіз подій	Питання для самоперевірки, структуровані завдання
Ладиченко Т.В. (рівень стандарту)	Інтегрований матеріал	Загальні теми	Завдання базового рівня, рекомендації для тестування
Полянський П.	Інтегрований підхід	Міжнародні відносини	Тематичні завдання, використання джерел
Щупак І.Я.	Інтегрований матеріал	Сучасні процеси	Завдання на аналіз історичних подій, робота з джерелами

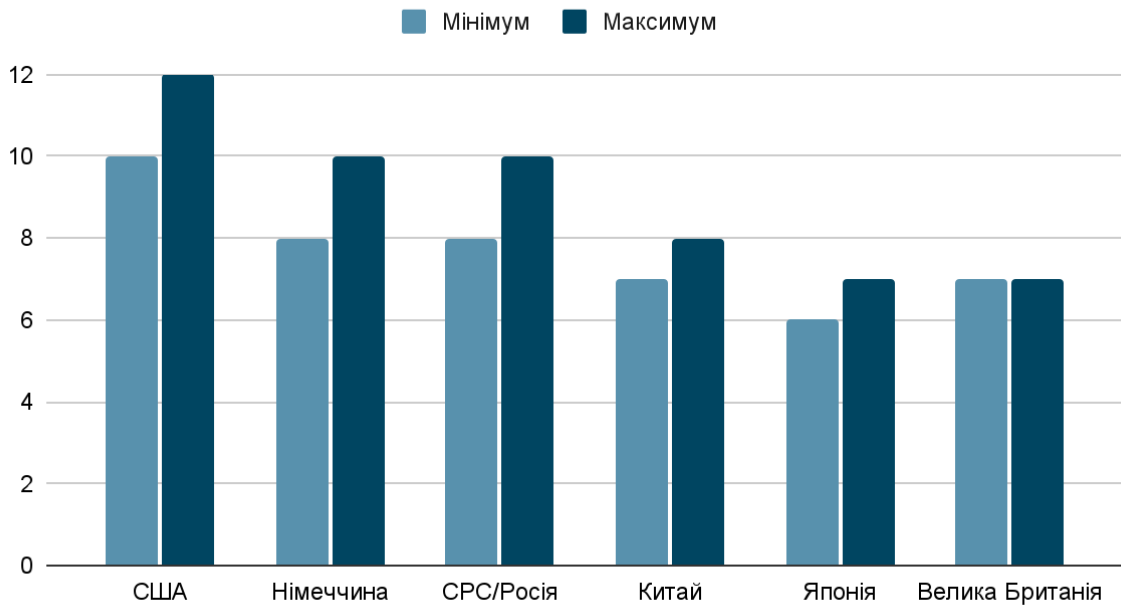
Розподіл матеріалу за країнами (10 клас)

Кількість сторінок параграфа

Розподіл матеріалу за країнами (11 клас)

Кількість сторінок параграфа

Розподіл тематичних напрямів у висвітленні історії Британії